

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/B/2023/36145173755348996

Vývoj medzinárodného obchodu s kávou
Bakalárska práca

2023

Natália Kabátová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Vývoj medzinárodného obchodu s kávou
Bakalárska práca

Študijný program: medzinárodné podnikanie

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD.

Bratislava 2023

Natália Kabátová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracovala samostatne na základe získaných teoretických vedomostí a s použitím všetkej uvedenej literatúry.

V Bratislave dňa 26.04.2023

.....

Natália Kabátová

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela poďakovať pani Ing. Ľubici Zubaľovej, PhD., vedúcej mojej bakalárskej práce, za jej trpezlivosť, ochotu, profesionálny prístup, cenné rady, usmernenie a odborné pripomienky, ktoré mi poskytla pri jej vypracovaní.

Abstrakt

KABÁTOVÁ, Natália: *Vývoj medzinárodného obchodu s kávou*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubal'ová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 66s.

Cieľom našej bakalárskej práce je, na základe vedeckých metód, vyhodnotiť vývoj medzinárodného obchodu s kávou. Práca je rozdelená do 4 kapitol a obsahuje 5 tabuliek, 1 graf a 12 príloh. V prvej kapitole sa venujeme vymedzeniu základných teoretických poznatkov a informácii potrebných k pochopeniu skúmanej problematiky. Ďalšia kapitola obsahuje hlavný cieľ, ale aj čiastkové ciele, ktoré nám pomôžu dosiahnuť ten hlavný. Tretia časť obsahuje metodiku práce a metódy skúmania, ktoré sme pri vypracovaní používali. Štvrtá, záverečná časť sa venuje už konkrétne výsledkom práce a skúmania a následnej diskusii. V tejto časti podrobne analyzujeme priebeh vývoja medzinárodného obchodu s kávou, identifikujeme najväčšie a najvýznamnejšie krajiny zapojené do obchodu a vymedzujeme konkrétne faktory ovplyvňujúce jej priebeh. Výsledkom riešenia danej problematiky je vyhodnotenie vývoja, perspektív a problémov obchodovania s kávou.

Kľúčové slová:

káva, Arabika, Robusta, medzinárodný obchod, vývoz, dovoz, produkcia

Abstract

KABÁTOVÁ, Natália: *International coffee trade development*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Thesis supervisor: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 66p

The aim of our bachelor thesis is to evaluate the development of the international coffee trade based on scientific methods. Thesis is divided into 4 chapters and contains 5 tables, 1 graph and 12 annexes. In the first chapter, we are devoted to the definition of basic theoretical knowledge and information necessary to understand the investigated issue. The next chapter contains the main goal, but also partial goals that will help us achieve the main one. The third part contains the methodology of the work and research methods that we used in the preparation. The fourth, final part deals specifically with the results of the work and research and the subsequent discussion. In this section, we analyze in detail the development of the international coffee trade, identify the largest and most important countries involved in the trade, and define specific factors influencing its course. The result of this issue is the evaluation of the development, prospects and problems of coffee trading.

Key words:

coffee, Arabica, Robusta, international trade, export, import, production

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 **Najväčší producenti kávy Arabika (2020/21, v miliónoch vriec)**

Tabuľka 2 **Najväčší producenti kávy Robusta (2020/21, v miliónoch vriec)**

Tabuľka 3 **Vývoj cien kávy (2005- 2019, v US centoch/lb)**

Tabuľka 4 **Vývoj svetového vývozu kávy a podiel 4 najväčších exportérov (2006- 2021, v miliónoch vriec)**

Tabuľka 5 **Vývoj svetového dovozu kávy a podiel 5 najväčších importérov (2006- 2021, v miliónoch vriec)**

Zoznam grafov

Graf 1 Vývoj svetovej produkcie kávy (1990- 2021, v miliónoch vriec)

Zoznam použitých skratiek

EVFTA	Dohoda o voľnom obchode medzi EÚ a Vietnamom
FAS USDA	Ministerstvo poľnohospodárstva USA
HDP	Hrubý domáci produkt
HS 0901	Tovarová HS skupina: Káva pražená alebo bez kofeínu, kávové plevy a šupky, náhrady obsahujúce kávu
ICO	Medzinárodná kávová organizácia
ICO Composite Indicator	Kompozitný indikátor Medzinárodnej kávovej organizácie
ISO	Medzinárodná organizácia pre normalizáciu
OECD	The Observatory of Economic Complexity- Observatórium ekonomickej komplexnosti
UN Comtrade Spojených národov	Štatistiky obchodovania s komoditami Konferencie
UNCTAD	Konferencia Spojených národov pre obchod a rozvoj
UNDP	Rozvojový program Spojených národov
WTO	Svetová obchodná organizácia

ÚVOD

Káva je jednou z najviac obchodovaných komodít na svete, ktorá je pestovaná a konzumovaná v mnohých krajinách. Aj v dôsledku rastúcej globalizácie sa v posledných desaťročiach dopyt po káve aj spotreba tejto komodity navýšili. V našej bakalárskej práci sa zaoberáme tým, ako sa medzinárodný obchod s kávou vyvíjal v priebehu posledných 15 rokov. Analyzovali sme problémy, ktorým kávový priemysel čelí a aj aktuálne výzvy na zlepšenie ekonomickej situácie zúčastnených krajín.

Vo všeobecnosti možno povedať, že obchodovanie s kávou na svetových trhoch naberá na intenzite. Pre mnohé krajiny predstavuje jediný zdroj ich hospodárskeho rastu a tvorí konkurenčnú výhodu na medzinárodnom trhu. Svetový trh s komoditou káva možno z obchodného hľadiska porovnať s ropou, zemným plynom, nerastnými surovinami. Rovnako ako pri obchodovaní s inými komoditami, aj tu existujú problémy, najmä v dôsledku nestabilných cien kávy na trhu či klimatických vplyvov.

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, vývoj medzinárodného obchodu s kávou. K naplneniu hlavného cieľa, a tiež k pochopeniu skúmanej problematiky nám dopomôžu čiastkové ciele, ktoré sú zamerané najmä na históriu obchodovania s touto komoditou, členenie druhov kávy obchodovaných na svetových trhoch, teritoriálne vymedzenie ich produkcie, problémy a perspektívy pri obchodovaní s kávou.

Aby sme dokázali pochopiť súčasné dianie na globálnom trhu a tiež predpovedať jeho budúci vývoj, je veľmi dôležité porozumieť histórii vývoja medzinárodného obchodu s kávou. V teoretickej práci našej bakalárskej práce sme teda podrobne analyzovali vývoj obchodovania s kávou v kontexte medzinárodného obchodu. Identifikovali sme prvé krajiny, v ktorých prebehla kultivácia tejto komodity a aj postup, ktorým sa ďalej šírila nielen do Európy, ale aj do celého sveta. Poukázali sme na ranú históriu obchodovania, ale aj spotreby tohto nápoja. Z pohľadu neskorej histórie obchodovania s kávou sme identifikovali 3 vlny, z ktorých každá výrazným spôsobom ovplyvnila situáciu na medzinárodnom trhu. Poukázali sme na 2 druhy kávy celosvetovo obchodovaných na trhoch- Arabika, Robusta. Definovali sme na hlavné producentské krajiny vzhľadom na druh kávy. V poslednej časti 1. kapitoly sme poukázali na determinanty, ktoré ovplyvňujú ceny kávy. Podrobne sme analyzovali vývoj cien za posledných 15 rokov a pri konkrétnych

výkyvoch v cenách sme poukázali na konkrétne determinanty, ktoré spôsobili pohyb cien spomínané aj v časti predtým.

Praktická časť našej bakalárskej práce je zameraná na analýzu vývoja medzinárodného obchodu s kávou. Globálny obchod s kávou je veľmi zložitý proces, ktorý sa skladá z niekoľkých navzájom súvisiacich krokov. Medzinárodný obchod s kávou má veľký vplyv na ekonomiky mnoho krajín. Podrobne sme rozobrali produkciu kávy od roku 1990, bližšie za posledných 15 rokov. Ďalej sme identifikovali objemovo najvýznamnejších vývozcov a dovozcov kávy na svetových trhoch a v poslednej časti sme konkretizovali najväčšie prekážky obchodovania s kávou. Uviedli sme konkrétne problémy obchodovania s aplikáciou na jednotlivé producentské krajiny, a uviedli sme perspektívu obchodovania s kávou nielen pre jednotlivé krajiny, ale aj globálne.

Obsah

ÚVOD	9
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ.....	12
1.1 História obchodovania s kávou	12
1.1.1 Raná história obchodovania s kávou a jej konzumácie	13
1.1.2 Neskorá história obchodovania s kávou a jej konzumácie (1800 - súčasnosť)	17
1.1.3 História vývozu kávy	19
1.2 Druhy obchodovanej kávy na svetových trhoch	20
1.2.1 Arabika - Coffea Arabica.....	21
1.2.2 Robusta - Coffea canephora.....	22
1.3 Determinanty ovplyvňujúce cenu kávy v prostredí medzinárodného obchodu ...	24
1.3.1 Faktor dopytu a ponuky	25
1.3.2 Klimatický faktor	26
1.3.3 Faktor komoditného trhu	27
1.3.4 Postavenie iných mien k americkému doláru	28
1.4 Vývoj cien kávy od roku 2005 - 2019.....	28
2 CIEĽ	31
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	32
4 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA	34
4.1 Vývoj svetovej produkcie kávy od roku 1990	34
4.1.1 Vývoj teritoriálnej štruktúry produkcie kávy.....	36
4.2 Vývoj svetového exportu kávy.....	37
4.2.1 Klasifikácia vyvážanej kávy a jej podiely na vývozech u jednotlivých	42
exportérov	
4.3 Vývoj svetového importu kávy	43
4.3.1 Klasifikácia dovážanej kávy a jej podiely na dovozoch u jednotlivých	47
importérov	
4.4 Problémy pri obchodovaní s kávou.....	48
4.5 Perspektívy budúceho vývoja obchodu s kávou pre producentské krajiny.....	50
4.6 Diskusia.....	52
ZÁVER	55
Zoznam použitej literatúry:	57
Zoznam príloh	66

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

V prvej kapitole našej bakalárskej práce zaoberajúcej sa súčasným stavom riešenej problematiky doma i v zahraničí sme sa venovali špecifikácií kávy ako komodity. Postupný vývoj obchodovania s komoditou kávy sme objasnili v časti venujúcej sa jej histórii, konkrétne sme sa zaoberali špecifikami ranej histórie obchodu s kávou, ale aj jej neskoršou históriou obchodovania a konzumácie. Zamerali sme sa na identifikáciu najväčších producentov kávy na svete so zastúpením jednotlivých druhov obchodovanej kávy aj s ich príslušnou charakteristikou. V poslednej časti tejto kapitoly sme definovali determinanty, ktoré ovplyvňujú ceny kávy na svetových trhoch a skúmali vývoj cien kávy od roku 2005.

1.1 História obchodovania s kávou

Pôvod slova káva možno hľadať v ďalekej Arábii, je odvodené od slova „gahwah“, čo v preklade znamená silu, vzrušenie, povzbudenie. Práve v tomto období tak boli označované viaceré druhy nápojov, zväčša rastlinného pôvodu. A to z jednoduchého dôvodu. Alkohol bol a stále je pre moslimov zakázaný, preto boli závislí od iných povzbudivých nápojov – kávy. V prvých zmienkach sa zachoval nápoj s názvom „bunchum“. Nie je ale jasné, či tento nápoj možno nazvať kávou v pravom slova zmysle, keďže poznatky pochádzajú z obdobia 900 až 1000 po Kristovi. V danom období nemôžeme hovoriť o vedeckom skúmaní, preto môžeme „bunchum“ iba považovať za nápoj pripravený z kávových zŕn, a aj to len na základe zachovaných zmienkach o jeho blahodárnych účinkoch na ľudský organizmus a prenikavej vôni (Augustín, 2016).

Podľa Jozefa Augustína (2016) sa v definícii mnohí stále nezhodli. Existujú 2 skupiny ľudí, ktorí za kávou vidia odlišné pojmy. Prvá skupina definuje kávu ako plod, rastlinu. Druhá skupina, tvorená laickou spoločnosťou sa nad definíciou ani nezamýšľa, považuje ju za konkrétny finálny nápoj pripravený ku konzumácií. V skutočnosti je ale káva až výsledným produktom dlhého procesu jej spracovania (pestovanie, zber, sušenie, praženie, uskladnenie, transport). Až po absolvovaní radu vyššie spomenutých procesov sa čierny nápoj stane kávou v pravom slova zmysle - komoditou obchodovanou po celom svete, ktorá je úzko prepojená s existenciou modernej civilizácie (Augustín, 2016).

História kávy je popretkávaná mnohými legendami. Pössl (2010) uvádza, že káva vo forme podobnej tej našej sa pila už v 13. storočí, ale skutočne dostupnou sa stala až v 16. storočí.

1.1.1 Raná história obchodovania s kávou a jej konzumácie

Začiatok pestovania kávovníka možno z historického hľadiska vsadiť do 15. storočia. Centrom kultivácie rastliny kávovníka je jednoznačne Arabský polostrov, konkrétne oblasť Jemenu (NCA, 2022). Tam sa vojakmi dostala z oblasti Kaffa¹, kde boli vhodné podmienky na jej pestovanie (Žáček, 1977).

Históriu obchodovania s kávou nemožno jednoznačne definovať. Historici sa doteraz nezhodli na prvej zmienke o káve. Niektoré turecké pramene uvádzajú, že káva bola objavená už pred rokom 1258, hoci všeobecne známym obdobím, ktorým datujeme objavenie kávy je 15. storočie. O skoršom objavení už pred 15. storočím nás informujú historické nálezy rôznych nádob z 13. a 14. storočia, ktoré slúžili na prípravu kávy. Iné zdroje zase uvádzajú, že káva bola podávaná ako liek už omnoho skôr, v 10. storočí. Prvými konzumentami kávy boli zrejme Súfiovia², ktorým káva dodávala energiu v ich nočných službách na stráži. Prostredníctvom pútnikov, obchodníkov či cestovateľov sa rozšírila ďalej do ostatných častí moslimského sveta. Z Jemenu do Mekky a Turecka káva prenikla už koncom 15. storočia, do Káhiry v polovici 16. storočia. V osmanskej spoločnosti, ktorá bola uchvátená kávou a jej blahodárnymi účinkami sa konzumácia kávy stretávala s čoraz väčšou nepriaznivosťou. Prívrženci Islamu odsudzovali kávu, lebo u jej užívateľov vzbudzovala závislosť (Zaimeche, 2010). Islam možno považovať za prvé abrahámovské náboženstvo, ktoré prevádzalo boj proti káve. Náboženstvá, vrátane Islamu, prejavovali značné obavy najmä kvôli vlastnostiam, ktoré mala káva podobné s drogami. Pre Islam predstavovala hrozbu nemorálneho a nenáboženského správania u ľudí, ktorí ju pili. Stretnutia pri káve značným spôsobom uberali na návštevnosti v nielen moslimských chrámoch (Berman, 2020).

Aj vďaka tomu, že sa káva od začiatku tešila veľkej obľube, dokázala sa v pomerne rýchлом čase rozšíriť do ostatných častí. Ako ďalší z faktorov takéhoto rozšírenia kávy do sveta možno identifikovať už vyššie spomenutý Islam. Podľa islamského náboženstva je zakázané piť víno a iné alkoholické nápoje, namiesto toho teda pili kávu. Spočiatku bola

---

¹ Bývalá provincia v Etiópii

² Prívrženci Islamu, zohrali dôležitú úlohu aj pri jeho šírení.

káva využívaná pri náboženských obradoch, čo spôsobilo ďalšie nepokoje najmä voči ľuďom, ktorí konzumovali kávu bez duchovného zámeru. Nasledovali teda viaceré zákazy pitia kávy, spaľovanie kávy, či zatvorenie kaviarní. Udalosti ako tieto, zvýšili hodnotu kávy ešte výraznejšie (Berman, 2020). V roku 1517 Žáček (1977) popisuje jej ďalšie rozšírenie, ktoré bolo zapríčinené práve dobytím Egyptu, kedy sa dostala až do **Konštantínopolu**. Prvé dve kaviarne tam vznikli až neskôr, v roku 1554.

Z Osmanskej ríše sa v 17. storočí pokojným spôsobom dostala do **Európy** cez Benátky, Marseille, Amsterdam, Londýn či Viedeň. Káva sa stala exportnou komoditou už v období Osmanskej ríše, v rozmedzí rokov 1536 až 1636. Centrom jej exportu sa stal prístav na Červenom mori Al-Mukha, ktorý mal monopolné postavenie vývozu kávy až do 18. storočia (Zaimeche, 2010). Zrná kávy sa do **Turecka** rozšírili pútnikmi, obchodníkmi, cestovateľmi či vojakmi koncom 15. storočia (Zaimeche, 2003). Káva sa tam stala súčasťou kultúry najmä vďaka kaviarniam, konkrétne prostredníctvom prvej kaviarne Kiva Han v Istanbule z roku 1475. Tie sa stávali bežnou súčasťou života Turkov a kávu možno dokonca identifikovať ako základ formovania nového občianskeho modelu založeného na socializácii. Kaviarne združovali filozofov či pracovníkov, stala sa súčasťou každého dňa a prispievala k socializácii občanov. Vznikla aj nová pracovná pozícia - pozícia hlavného kávičkára, ktorý mal pripravovať nápoj pre sultánov. V Istanbule bola spočiatku len pre členov paláca, časom sa ale dostávala aj k širokému obyvateľstvu, do sídiel a odtiaľ medzi bežný ľud. Práve cez Istanbul sa káva rozšírila do Európy a neskôr do celého sveta (Zaimeche, 2010).

Spotrebná komodita, akou bola káva sa rozšírila do Európy prirodzene, zvýšenou intenzitou obchodu v dôsledku rastúceho počtu obchodných miest, či prostredníctvom kolónii. Obdobie kávovej kultúry v Európe sa zhoduje s obdobím osvietenstva a nastupujúcej západnej moderny (Kjeldgaard et al., 2011). Vďaka tureckým obchodníkom pôsobiacim v Benátkach a ich obchodnej a námornej činnosti, sa káva postupným spôsobom rozšírila ďalej do Európy, do **Benátok** (Blatešić, Stanić, 2018). Viaceré pramene uvádzajú, že do Európy sa dostala práve cez Taliansko, a to vďaka aktívnym obchodným vzťahom Talianska, konkrétne Benátok so severnou Afrikou, Egyptom, Blízkym Východom a aj Tureckom. Dohoda o dovoze kávy do Benátok bola uzavretá v roku 1570 po tom, čo boli obchodníci presvedčení o jej obchodnom potenciáli. Do benátskeho prístavu tak začali prúdiť dodávky kávy, ktorá bola spočiatku dostupná len pre vyššie vrstvy, až neskôr aj pre masy. Benátky možno považovať za rodisko exportu kávy do ostatných kútov Európy.

Odtiaľ sa káva šírila do Turína, Janova, Milána, Florencie, a z nich zase do ostatných kútov Európy (Zaimeche, 2010).

Rím a jeho priľahlé oblasti zostali izolované od inovácií a objavov, ktoré prichádzali z Východu. Kávu teda spočiatku striktno odmietali, a tiež ju považovali za nenáboženský až satanský nápoj (Blatešic, Stanić, 2018).

Po prvotnom úspechu, ktorý zaznamenala káva na Západe, o ňu začalo prejavovať záujem aj **Anglicko**. Na toto územie kávu doviezol turecký obchodník Pasqua Rosee už pred rokom 1650, a tak začali vznikať rovnomenné kaviarne v St Michael's Alley, Cornhill a v Londýne (Zaimeche, 2010).

Do zvyšku Európy sa káva dostávala rôznymi spôsobmi. V **Nemecku** ju Leonhard Rauwolf³ spomína vo svojich prácach už v roku 1582. Jej konzumácia bola rozšírená spočiatku len medzi šľachtickými vrstvami, najmä kvôli jej priaznivým účinkom na zdravie a až neskôr sa dostala medzi nižšie vrstvy. Keďže sa káva tešila čoraz väčšej obľube, Fridrich II. Veľký zaviedol daň z kávy, aby obmedzil jej spotrebu. Snažil sa týmto krokom podporiť tiež predaj kávových suplementov (ovsené kávy, žitné kávy...) (Žáček, 1977).

Rozšírenie kávy vo **Viedni** je spojené s vojenským konfliktom medzi Osmanmi a Rakúskom z roku 1683. Turecká armáda boj prehrala, a tak na území Viedne zanechala vrecia kávy, ktoré slúžili ako krytie pred protivníkom. Rakúska armáda, vrátane nemeckých, poľských a iných európskych vojakov, ktorá bránila mesto, si vrecia, ktoré po boji zostali, zobrala. Aj týmto spôsobom sa káva rozširovala ďalej do Viedne (Zaimeche, 2010). Tu sa ale veľmi ťažko etablovala. V čase, keď vo svetových metropolách bolo už dostatok kaviarní, vo Viedni ich bolo najmenej (Žáček, 1977).

Holandsko využilo kávu na rozvinutie svojho obchodného potenciálu. Založili obrovské plantáže kávy vo svojich kolóniách a prostredníctvom obchodu s kávou si chcelo vytvoriť a udržať svoju konkurenčnú výhodu vo svete. Ich prvé pokusy o rozšírenie kávovníka do indických kolónii boli však neúspešné. Nasledovali ďalšie pokusy v Batávii⁴, na ostrove Jáva, ktoré už, naopak, úspešné boli (NCA, 2022). V roku 1699 amsterdamský starosta Nicolaas Witson navrhol malabarskému guvernérovi, aby kávu priviezol na ostrov Jáva a zasadil ju na jednej z plantáží, konkrétne na plantáži Kedawoeng v Batávii. Prudké

---

³ Nemecký lekár, botanik a cestovateľ

⁴ Najstaršia časť Jakarty, názov pochádza od Holanďanov, ktorí tu v roku 1618 vybudovali hlavné sídlo Východoindickej spoločnosti, mesto na ostrove Jáva.

dažde však semená vyplavili, a tak o 3 roky neskôr Henricius Zwaaydecroon odniesol odrezky z Malabaru na Jávu, kde sa ujali. Takto vznikla prvá európska plantáž, ktorá bola vzorom aj pre iných, najmä kvôli ziskom, ktoré prinášala vo veľmi krátkom čase. Neskôr už holandské plantáže prosperovali natoľko, že časť svojej produkcie mohli vyvážať. Rok 1706 je považovaný za začiatok obchodu s kávou v Amsterdame (Thorn, 2001). Viacerí autori uvádzajú práve Nicolaasa Witsona, amsterdamského starostu, ako pôvodcu rozšírenia kávy v Európe (Zaimeche, 2010). Po tom, čo Holandsko rozšírilo pestovanie kávovníka na indonézske súostrovia, sa Indonézia stala prvým obchodným vývozcom kávy na svete (Thorn, 2001).

Ako ďalší v poradí boli Parížania. Do **Paríža** sa dostala rastlina kávovníka z vyššie spomínaného Holandska. Rastlina bola dar od amsterdamského starostu Nicolaasa Witsona pre francúzskeho kráľa Ľudovíta XIV. Na príkaz kráľa bol kávovník vysadený po celej záhrade v Paríži. Takto sa káva rozšírila nie len medzi parížsku šľachtu, ale aj medzi obyčajný ľud a neskôr ďalej do ostatných miest (NCA, 2022).

Amerika sa ku káve dostala, paradoxne, vďaka Európe, konkrétne prostredníctvom Francúzska. Francúzsko totižto kolonizovalo mnohé časti amerického kontinentu, medzi nimi aj Martinik. Vysadenie kávovníka na tomto ostrove možno považovať za jednu z kľúčových udalostí pri rozmachu obchodovania s kávou na globálnej úrovni (Zaimeche, 2010). Rozšírenie tejto rastliny na ostrove bolo tak masívne, že v rozmedzí 50 rokov sa pestovanie rozšírilo až na 18 miliónov kávovníkov (NCA, 2022). Z tejto oblasti káva ďalej putovala naprieč kontinentom na Haiti, do Mexika či na Karibské ostrovy. Na San Doming, dnes Haiti, sa káva vo veľkom pestovala od roku 1734 -1788 a zásobovala už vtedy polovicu svetovej spotreby kávy (Zaimeche, 2010).

V **severských krajinách** ako sú Švédsko, Dánsko, Fínsko a Nórsko sa v 18. storočí spotrebovalo najviac kávy. Do týchto krajín sa káva dostala nie veľmi pokojnou cestou a jej rozšírenie bolo sprevádzané bojmi a nepokojmi medzi vyššími a nižšími vrstvami. Ako vo väčšine kultúr, aj tu bola káva považovaná skôr za jed ohrozujúci zdravie, životy ľudí a za nápoj, ktorý prispieva k nemorálnemu správaniu celej spoločnosti. Nasledovali teda zákazy konzumácie kávy aj na tomto území (Žáček, 1977).

Do **Brazílie**, súčasného lídra celého kávového priemyslu, sa káva dostala tiež podobným spôsobom. Francisco de Mello Palhenta⁵ chcel z Francúzska priniesť do Brazílie zrná kávy, no nestretol sa s pochopením na francúzskej strane, a tak musel zrná tajne ukradnúť. Pár zrn kávy stačilo na to, aby sa dnes mohlo hovoriť o miliardovom priemysle (NCA, 2022).

1.1.2 Neskorá história obchodovania s kávou a jej konzumácie (1800 - súčasnosť)

Odvetvia priemyslu sa postupom času menili vo svojich základoch. Výnimkou nebol ani potravinársky priemysel, konkrétne sektor kávy. Neskorú históriu obchodovania a spotreby kávy možno definovať 3 vlnami:

- 1. vlna (1800 – 1966)
- 2. vlna (1966 – 2003)
- 3. vlna (2003 – súčasnosť)

Každá z nich menila nielen štruktúru obchodu s kávou, ale aj jej spotrebiteľa, ktorý sa časom stával náročnejší. Jej vývoj sa spája s výraznými zmenami v kvalite kávy, ale aj v celom potravinárskom priemysle. Vývoj prostredníctvom 3 vln ovplyvnil postavenie kávy na termínových burzách, v cenách, ale aj požiadavkami spotrebiteľa (Morris, 2017).

Prvá vlna je typická rozšírením instantných rozpustných káv v nízkej kvalite. Pre toto obdobie je charakteristická nízka informovanosť spotrebiteľov, a napr. na baleniach nie sú uvádzané krajiny pôvodu alebo informácie o kvalite zrn. Káva bola ľahko dostupná pre široké masy a spotrebiteľia ju mohli konzumovať aj doma. Jej dostupnosť možno zdôvodniť nízkou cenou, a to najmä v dôsledku jej nízkej kvality (Rosenberg, Swilling, Vermeulen, 2018). Podnikatelia, producenti v tomto období videli obchodnú príležitosť práve vo výrobe instantných, rozpustných a balených káv pre všetky vrstvy obyvateľstva. Spotrebiteľ bol nenáročný a skôr sa zaujímal o kvantitu ako kvalitu, a preto bolo cieľom podnikateľov dodávať veľké objemy kávy v konzistentnej kvalite. Portfólio predávaných káv bolo úzke, pretože spotrebiteľ neprejavoval záujem o iné, kvalitnejšie druhy kávy (Morris, 2017). Prvá vlna je z pohľadu medzinárodného obchodu významná aj inováciou z roku 1990, kedy R.W.

---

⁵ Seržant, bol vyslaný aby urovnal spor o pôdu medzi Francúzskou a Holandskou Guyanou, prišiel do Cayenne a úmyslom prepašovať vytúžené kávovníky, ktoré boli prísne strážené.

Hills vynášiel vákuové balenie. Prostredníctvom neho bol z nádob s kávou odstránený vzduch, a káva sa tak mohla exportovať v neporušenej kvalite, čo výrazne zjednodušilo celý proces obchodovania s kávou (Craftbeveragejobs, 2016).

Po tom čo sa zrná kávy dostali do Brazílie, konzumácia kávy sa rýchlym tempom šírila ďalej nie len po území Brazílie, ale aj za jej hranicami. Hoci sa tu spočiatku pestovala len pre domácu spotrebu, neskôr sa už z nadbytočnej produkcie stala významná exportná komodita, ktorá vytvárala konkurenčnú výhodu pre celú ekonomiku. Počas prvej kávovej vlny, od roku 1800 po 1900 sa podiel produkcie brazílskej kávy v kontexte medzinárodného obchodu navýšil z 30% až na 80%. Dve svetové vojny aj následná globálna recesia zapríčinili, že obchod s kávou sa ale dostal do obrovskej nerovnováhy, čo sa Brazília pokúsila vyriešiť tlačením peňazí. Následná inflácia a znehodnotenie peňazí výrazne zasiahli obchod s kávou, a tak vláda nakupovala nadbytočnú produkciu kávy v Brazílii s cieľom udržať ju mimo trhu a docieľiť tak zvýšenie jej hodnoty a ceny. Takéto pokusy o stabilizáciu cien kávy v Brazílii počas prvej kávovej vlny boli neúspešné a prebytky kávy boli vo väčšine prípadov spálené, zhodené do mora, stačené do tehál alebo použité ako surovina do pohonu vlakov (Walker, 2019).

Kolumbia je preslávená pestovaním kávy druhu Arabika. Produkcia a export tejto komodity počas prvej vlny prebiehali rýchlym tempom. Hoci bola káva na toto územie privezená jezuitskými misionármi z Holandska až počas 18. storočia, veľmi rýchlo sa obchod s kávou na tomto území rozšíril. Tak ako na väčšine území, aj tu sa spočiatku káva produkovala iba pre domácu spotrebu, neskôr sa začal využívať aj jej potenciál ako exportnej komodity. Koncom roka 1800 sa Kolumbia stala jedným z najväčších vývozcov kávy na svete. Už od začiatkov sa dostala do popredia celého globálneho obchodu s kávou a svoje postavenie si udržala až dodnes (Petrich, 2020).

Môžeme tvrdiť, že už na konci prvej kávovej vlny bolo jasné, ktoré krajiny majú a budú mať v kontexte medzinárodného obchodu vedúcu pozíciu (Petrich, 2020).

Druhá vlna sa od tej prvej už značne líši. Spotrebiteľ začína byť náročnejší a zaujímal ho pôvod, kvalita kávy, stupeň praženia, obdobie zberu. Ku kvalite kávy výrazným spôsobom prispieval aj rozmach značky FairTrade a iných certifikovaných značiek ochraňujúcich pestovateľov aj zákazníkov (Rosenberg, Swilling, Vermeulen, 2018). Výrobcovia a pražiarne kávy začali rozširovať portfólio ponúkaných produktov a viac ako kvantita ich aj spotrebiteľ a zaujímal kvalita. Práve druhá vlna začala proces *dekomodizácie*

kávy, kedy sa z kávy stávalo niečo viac, ako len lacná komodita na trhu. Inovácie v celom kávovom priemysle povzniesli význam a kvalitu kávy na vyššiu úroveň (Morris, 2017).

Počas druhej vlny si globálny vývoz kávy podľa informácii Svetovej banky (2004) udržiaval vo všeobecnosti rastúcu tendenciu. Po predchádzajúcom období prvej vlny, kedy sa svetový export pohyboval na úrovni menej ako 47 mil. 60-kg vriec kávy, počas druhej vlny sa vývoz značne navýšil. Od roku 1966 svetový obchod tiež zaznamenal aj viaceré obdobia poklesu. Výraznejší nastal v roku 1976, a bol spôsobený masívnymi suchami v Brazílii. V roku 1994 zase obdobia striedania mrazov a sucha spôsobili ďalší kolaps a globálny export poklesol znova, na 66 mil. 60-kg vriec kávy. Od daného roku jej vývoz rástol a pred začiatkom tretej vlny v roku 2002/03 bol objem exportovanej produkcie viac ako 88 mil. 60-kg vriec kávy. Na konci tejto vlny sa na exporte výrazne podieľala aj Robusta (36%) a takmer celý objem vyvezenej kávy (94,5%) bol vo forme surovej kávy vo väčšine z ázijských destinácií (Lewin et al., 2004).

Tretia vlna bola zo všetkých troch vln najrevolučnejšia. Je špecifická kvôli veľkej diferenciacii kávových produktov aj nárastu konzumácie kávy. Zvýšená konzumácia kávy predstavovala výhodu a príležitosť pre krajiny, ktoré ju produkujú. Káva sa už považovala za remeselný produkt, ktorý je výsledkom náročného a zdĺhavého procesu. Diferenciácia portfólia produktov zahŕňa kávové zrná najvyššej kvality, špeciálne odrody, pôvod kávy, metódy zberu, prípravy, ale aj environmentálne a sociálne záujmy (Rosenberg, Swilling, Vermeulen, 2018). Vznikla aj profesia zaoberajúca sa výlučne prípravou kávy - pozícia baristu. Brazília ako najväčší producent kávy na svete sa počas tretej vlny snaží posúvať vpred a profitovať. Výrobcovia, pestovatelia si začínajú uvedomovať, že rôzne špeciálne druhy kávových zŕn im môžu priniesť zisk, a tak sa stať nezávislými od medzinárodných cien komodít (Boaventura et al., 2018).

1.1.3 História vývozu kávy

Histórii vývoja vývozu kávy sa venovali Mario Samper a Radin Fernando (2003) vo svojej práci analyzujúcej produkciu kávy a obchodu s ňou od roku 1700-1960. Údaje sú uvádzané v priemere za obdobie 5 rokov a v mernej jednotke metrická tona⁶. Ako prvého exportéra komodity káva autori uvádzajú Javu, ktorá bola kolonizovaná Holandskom,

---

⁶ 1 metrická tona= 1 102 t

a práve tu možno identifikovať prvé úspešné pokusy o rozšírenie kávovníka do plantáží (kap. 1.1.1). Jáva bola už v roku 1712 prvou vývoznou krajinou s objemom exportu 1,08 metrickej tony a túto konkurenčnú výhodu si udržala ako jediná krajina ešte ďalších 25 rokov. Časom sa jej vývoz zvyšoval na 1728,20 metrickej tony v rokoch 1727-1731, a zároveň sa v tomto období k exportu kávy pridala Surinam, Surinamská republika s objemom vývozu 173,34 metrických ton. Tieto dve krajiny figurovali v medzinárodnom obchode ako jediní exportéri do roku 1737, kedy sa k nim pridala Jamajka s objemom exportovanej kávy 28,18 metrických ton. Jáva, Surinam a Jamajka dominovali globálnemu exportu kávy až do roku 1757. Bol to rok, kedy začala kávu vyvážať aj Brazília v objeme 52,68 metrických ton a zároveň sa vývoz na Jamajke prerušil až na 10 rokov. V roku 1812 vývoz kávy z Brazílie stúpol z objemu 374,58 z predchádzajúceho sledovaného obdobia, na 1507,87 metrických ton. V poslednom období, v rokoch 1817- 1821 boli vedúcimi krajinami vo vývoze kávy do sveta Surinam, Jamajka a Brazília, naopak, Jáva už svetovému vývozu kávy nedominovala od roku 1792.

Globálny export kávy časom rástol. Z odhadovaných hodnôt za 5 ročné priemery výsledky ukazujú, že v roku 1851 bol priemerný svetový vývoz kávy 289,21 metrických ton. Objem obchodovej kávy sa zvyšoval každým obdobím. V rokoch 1906-1910 sa objem vývozu dostal po prvýkrát nad hodnotu 1000, konkrétne 1055,75 metrických ton. Exportná výkonnosť krajín sa navyšovala čoraz intenzívnejšie a o 50 rokov neskôr sa vyviezlo do sveta 2352,41 metrických ton kávy (Cunha, 1992 cit. podľa Samper, Fernando 2003).

1.2 Druhy obchodovanej kávy na svetových trhoch

„Z ekonomickej literatúry je známe, že svetový trh s touto potravinárskou komoditou sa z obchodného hľadiska zaraďuje medzi najväčšie a rovnako porovnateľné s trhom s významnými komoditami ako je napríklad ropa, zemný plyn, obilie, krmivá, nerastné suroviny a pod.“ (Augustín, 2016,s. 22.).

Komoditu káva môžeme definovať ako jednu z celosvetovo najviac obchodovaných komodít. Je jednou z najcennejších primárnych produktov svetového obchodu. Poznáme 2 druhy kávy, ktoré možno považovať za obchodné druhy kávy, teda za ekonomicky významné. Jedným, dobre známym druhom je *Coffea Arabica*, nazývaná jednoducho Arabika a *Coffea Canephora*, ktorú poznáme pod názvom Robusta (Augustín, 2016). Podľa

dostupných informácií z roku 2020 sa globálna produkcia kávy pohybuje na objeme 175,347 miliónov 60-kg vriec (ICO, 2021).

Výroba, produkcia, ale aj spotreba tejto komodity za posledných 50 rokov rastie výrazným tempom. Tento jav môže byť zdôvodnený viacerými faktormi: ako napr. väčšia rozmanitosť portfólia kávových produktov, zvýšená kvalita, zvyšujúca sa spotreba, ale aj nižšia reálna cena (FAO, 2015).

1.2.1 Arabika - Coffea Arabica

Kávovník Arabiky dorastá do výšky desiatich metrov. Najlepšie podmienky pre jej pestovanie sú v nadmorských výškach medzi 1300-2000 metrov nad morom. Rastlina tohoto kávovníka bola dovezená do krajín s teplým podnebí, kde sa teplota pohybuje od 15 do 25°C. Ako oblasti, ktoré spĺňajú vhodné podmienky na pestovanie Arabiky možno identifikovať oblasti Afriky, Ázie (Jemen, Papua-Nová Guinea, Vietnam, Jemen), Ameriky (Karibské ostrovy) (Wintgens, 2004).

Arabika je špecifická aj svojimi ďalšími vlastnosťami. Zrná tohto kávovníka majú dobu zrenia 9 mesiacov, kvitne pravidelne po daždi. Zrelé bôby tejto odrody podľa Viani (1985) opadajú, veľkosť úrody možno merať v kilogramoch na hektár plochy. Obsah kofeínu v bôboch je 1,2% a tvar bôbu možno charakterizovať ako plochý zelený s modrým odleskom. Úroda je pri Arabike 1500 až 3000 kg na hektár. Má hlboký koreňový systém a k dozrievaniu potrebuje nižšie množstvo zrážok - 1750mm, čo predstavuje značnú výhodu. Jej nevýhodou je, naopak, nízka odolnosť voči chorobám. Choroba, ktorá postihuje túto odrodu je najčastejšie listová hrdza. Plody a semená bývajú často napádané tiež kávovým chrobákom. Pestovanie kávovníka Arabika podlieha splneniu náročných podmienok. Jeho pestovanie je komplikované, prvá úroda býva zväčša až po 3 až 4 rokoch (Thorn, 2001). Od Rubusty sa odlišuje nie len svojimi fyzikálnymi, chemickými vlastnosťami (viac trigonelínu⁷), ale aj chuťou. Zrná Arabiky majú nižší obsah kofeínu, majú prenikavejšiu a silnejšiu chuť s kyslým tónom (Abafita, Tadesse, 2021).

---

⁷ Hormón, ktorý sa prirodzene vyskytuje v rastlinných produktoch, aj v káve

Svetová produkcia kávy Arabika

Za obdobie 2017/18 bola produkcia Arabiky 95,249 mil. 60-kg vriec, o 3 obdobia neskôr, v 2020/21 sa produkcia pohybovala na úrovni 101, 077 mil. 60-kg vriec. Produkcia Arabiky v sebe zahŕňa produkciu káv *Colombian Milds*, *Other milds*, *Brazilian Naturals* odlišujúce sa pôvodom (FAS, 2022f).

Najväčším producentom Arabiky na svete za rok 2020/21 je podľa výsledkov uvedených v tabuľke 1 Brazília s produkciou 49,7 mil. 60-kg vriec kávy. Možno ju jednoznačne identifikovať ako svetového producenta kávy Arabika, ale aj významného producenta kávy Robusta. Za ňou sa nachádza s oveľa nižšími hodnotami produkcie Kolumbia s objemom 13,4 mil. 60-kg vriec. Nasleduje Etiópia s úrovňou 7,5 mil. 60-kg vriec. Honduras je na štvrtom mieste s 6,5 mil. 60-kg vriec. Päťicu najväčších producentov kávy Arabika na svete uzatvára Peru s objemom produkcie 3,369 mil. 60-kg vriec. V tabuľke 1 možno vidieť aj iných producentov kávy Arabika, ktorí sa ale na svetovej produkcii podieľajú už oveľa menším objemom.

Tab.1. Najväčší producenti kávy Arabika (2020/21, v miliónoch vriec⁸)

Krajina	Produkcia
Brazília	49,7
Kolumbia	13,4
Etiópia	7,6
Honduras	6,5
Peru	3,369
Guatemala	3,81
Mexiko	3
Nikaragua	2,55
Čína	1,8
Costa Rica	1,472
Indonézia	1,3
India	1,65
Vietnam	0,95
Uganda	0,73
Keňa	0,65
Iné	3,596
Celková produkcia Arabiky	102,077

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát podľa štatistiky FAS, (2022g).

1.2.2 Robusta - *Coffea canephora*

Kávovník tohto druhu kávy dorastá do výšky až 13 metrov. Na rozdiel od Arabiky, možno tento druh charakterizovať ako viac odolný nielen voči chorobám, ale aj voči

⁸ 1 vreco= 60kg

klimatickým podmienkam. Najlepšie sa mu darí v nadmorských výškach pod 1000 metrov nad morom. Najvhodnejšie teplotné podmienky sú v rozmedzí od 24 do 29 °C (Burda, 2013, Veselá, 2012). Doba zrenia u Robusty je dlhšia, až okolo 10 až 11 mesiacov. Jej kvety kvitnú nepravidelne a zrelé plody zostávajú na kre. Úroda tohto druhu je objemnejšia, 2300 – 4000 kilogramov na hektár. Koreňový systém je nestály a iba povrchový. Nevýhodou je množstvo zrážok. Coffea canephora si pre svoj optimálny rast vyžaduje až do 3000 mm zrážok. Obsah kofeínu je omnoho vyšší, predstavuje až 2% a tvar bôbov je oválny. Nachádza časté využitie v zmesiach, pri výrobe instantných káv s oveľa nižšou cenou, po ktorých dopyt sa neustále zvyšuje, vďaka čomu má popularita kávy Robusta rastúci charakter (Viani, 1985). Chuť Robusty možno definovať ako zrnitejšiu, drevnatú so špecifickým podtónom. Veselá (2010) vo svojej knihe spomína, že chuť Robusty dokáže bez problémov rozoznať a definovať aj laik. Kávu Robusty možno charakterizovať za menej kvalitnú v porovnaní s Arabikou a vo svete kávy jej patrí druhá priečka. Jej nižšia cena je tiež zdôvodnená viacerými faktormi. Okrem ceny a kvality, ktorými sa bezpochyby od Arabiky líši je dôležité spomenúť jej chemické vlastnosti. Obsahuje totiž o polovicu menej tuku aj cukru.

Svetová produkcia kávy Robusta

Produkcia Robusty má podľa informácií Ministerstva poľnohospodárstva USA rastúci charakter. Kým v roku 2017/18 jej globálna produkcia predstavovala 64,59 mil. 60-kg vriec, v roku 2020/21 sa jej hodnota vyšplhala až na 74,584 mil. 60-kg vriec, čo predstavuje značný nárast o približne 15,5% (FAS, 2022f).

Tab.2. Najväčší producenti kávy Robusta (2020/21, v miliónoch vriec⁹)

Krajina (2020/21)	Produkcia
Vietnam	28,05
Brazília	20,2
Indonézia	9,4
Uganda	5,9
India	3,917
Malajzia	2
Thajsko	0,6
Mexiko	0,53
Pobrežie slonoviny	0,91
Tanzánia	0,65
Iné	2,407
Celková produkcia Robusty	74,564

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistiky FAS, (2022g).

⁹ 1 vrece= 60kg

Podľa informácií FAS (2022f) sa produkcia Robusty za rok 2020/21 pohybuje na hodnote 74,564 mil. 60-kg vriec. Najväčším pestovateľom kávy Robusta je podľa údajov uvedených v tabuľke 2 Vietnam. Spomedzi všetkých je tam produkcia kávy Robusta na úrovni 28,050 mil. 60-kg vriec. Po Vietname je významným producentom Brazília, ktorá má aj pri Robuste významné postavenie. Jej produkcia za rok 2020/21 je 20,2 mil. 60-kg vriec. Na treťom mieste v tabuľke sa nachádza Indonézia s výrazne menšou hodnotou produkcie, 9,4 mil. 60-kg vriec. Nasleduje Uganda s 5,90 mil. 60-kg vriec a India s 3,917 mil. 60-kg vriecami kávy Robusta. Ostatné krajiny uvedené v tabuľke 2 sa tiež vyznačujú produkciou kávy Robusta, ale už menej významným objemom ako tie vyššie spomenuté.

1.3 Determinanty ovplyvňujúce cenu kávy v prostredí medzinárodného obchodu

Ceny kávy na trhu možno jednoznačne identifikovať ako nestabilné. Cena danej komodity sa odráža od relatívneho vplyvu ponuky a dopytu. Kvantifikácia faktorov ovplyvňujúcich cenu kávy (ponuka a dopyt) môže byť náročná. Nie všetky možno totižto kvantifikovať číslami (Ssenkaaba, 2019).

Medzi konkrétne faktory ovplyvňujúce cenu komodity možno zaradiť viacero ekonomických, ale aj štrukturálnych faktorov, ktoré môžu posunúť krivku dopytu a ponuky po káve. Medzi ekonomické determinanty možno zaradiť príjem spotrebiteľa, cenu náhradnej komodity (kakao, čaj). Medzi ďalšie, už neekonomické, štrukturálne možno zaradiť zmenu klímy. K ďalším faktorom ovplyvňujúcim dopyt možno zaradiť aj demografické zmeny, socioekonomické vplyvy, zmeny v atribúte komodity (kvalita) (Ssenkaaba, 2019).

Medzi základné determinanty ovplyvňujúce cenu kávy možno podľa Baffes a Haniotis (2016) zaradiť:

- Faktor dopytu a ponuky
- Klimatické faktory
- Faktor komoditného trhu

Okrem vyššie spomenutých faktorov ovplyvňujúcich cenu kávy, ICO (2019a) vo svojej správe z roku 2019 identifikovala aj ďalší faktor vplývajúci na jej cenu:

- Postavenie iných mien k americkému doláru

1.3.1 Faktor dopytu a ponuky

Za hlavné faktory, trhové faktory ovplyvňujúce cenu kávy možno definovať ponuku a dopyt. Tieto najviac ovplyvňujú ceny nielen kávy, ale aj iných tovarov. Kým spotreba kávy nevykazuje značné výkyvy, výroba sa, naopak, môže z roka na rok značne líšiť. Je to spôsobené variabilnými výnosmi, ktoré reagujú na poveternostné podmienky a iné faktory, ktoré závisia od aktuálneho ročného obdobia (ICO, 2019a).

Krajiny vrátane Brazílie vyhlásili vo svojom produkčnom procese, ktorý trvá 2 roky, *off* a *on* roky. Cenová elasticita produkcie je v tomto prípade nízka, produkcia sa dokáže len veľmi pomaly prispôbovať cenovým signálom. Dopyt je nepružný a spotrebiteľ svoju spotrebu výrazne nemení v dôsledku zmien cien, a to aj pre nedostatok blízkych substitútov kávy. V dôsledku tohto sa trh s kávou dostáva do situácie pretrvávajúcej nerovnováhy medzi ponukou a dopytom, pričom sa cyklicky stále pohybuje medzi prebytkom a nedostatkom. ICO definovala vzťah medzi cenou a trhovou rovnováhou za nepriamo úmerný, a teda, ak je ponuka nadmerná, ceny majú tendenciu klesať. Ak je ale ponuka nízka, naopak, ceny majú tendenciu rásť. Kým produkcia zareaguje na meniace sa ceny, chvíľu to trvá, čo je spôsobené nízkou cenovou elasticitou ponuky. Ponuku jednoznačne možno charakterizovať za hlavný faktor, ktorý určuje súčasné cenové hladiny na trhu s kávou (ICO, 2019a).

Ak v prípade produkcie kávy nastane previs v ponuke v dôsledku očakávanej úrody v krajinách, spôsobí to tlak na znižovanie cien kávy. Jednoducho povedané, ak je cena kávy vysoká a farmári produkujú čoraz viac, ponuka kávy na trhu stúpa. Naopak, ak je cena nízka, farmári produkujú menej kávy, čo pôsobí na zníženie ponuky, a to vyvoláva tlak na rast ceny. V ekonómii je tento jav bežný, a teda trhy sa samoregujú. V tomto prípade, teda v prípade obchodovania s poľnohospodárskymi komoditami sa to niekedy nedeje. Pohyb cien ako dôsledok rovnováhy medzi ponukou a dopytom môže spôsobiť problémy najmä tým, ktorí sú vystavení najväčšiemu riziku – farmárom (ICO, 2019a).

V praxi to vyzerá tak, že farmári pri vysokej cene sadia viac, snažia sa produkovať viac. Pri komodite akou je káva je však nereálne, aby sa ponuka kávy zvýšila okamžite. Kým na stromoch vyrastú plody kávy, môže to trvať 3 až 5 rokov. Dovtedy sa kávový trh môže dostať na úplne inú úroveň. V opačnom prípade, pri nízkych cenách sa trh snaží znížiť

ponuku ako reakciu na výsledné zníženie ceny. Stromy kávovníka pre farmárov predstavujú významnú a značnú investíciu a je pre nich nepredstaviteľné stromy vyrúbať alebo sa úrody zbaviť (Perfectdailygrind, 2021).

1.3.2 Klimatický faktor

Volatilita cien tejto komodity nedokáže byť pod dokonalou kontrolou. Jedným z dôvodov je aj fakt, že produkcia poľnohospodárskych komodít je závislá najmä od počasia a klimatických podmienok. Krajiny, ktoré dominujú svetovej produkcii kávy (Brazília, Kolumbia, Vietnam, Indonézia) sú momentálne výrazne zasiahnuté klimatickými zmenami. Zmeny teplôt narúšajú produkciu kávy a značne redukovujú miesta vhodné na pestovanie kávovníka. Spomedzi ostatných komodít (avokádo, kešu) sa káva prejavila ako najzraniteľnejšia. V prípade krajín s dominujúcim pestovaním odrody Arabika, ako v prípade Brazílie, by prechod na odrodu odolnejšej kávy Robusta predstavoval jediné riešenie. Pre producentov by to znamenalo investíciu do nových odrôd, ktorá by zasiahla nie len farmárov, ale aj konečného spotrebiteľa (Wiener-Bronner, 2022).

Ďalším prípadom sú zmenené klimatické podmienky v podobe mrazov, ktoré zasiahli Brazíliu. Vo farmárskych oblastiach pestujúcich kávu sa suchá, búrky a mráz stávajú bežnosťou, hoci predtým boli len zriedkavosťou. Všetky tieto udalosti spôsobujú ťažkosti najmä farmárom, sťažuje to ich plánovanie dopredu, spôsobuje zmätok v zásobovaní, a v konečnom dôsledku zvyšuje ceny (Wiener-Bronner, 2022).

Po suchách a následnom mraze, ktoré v roku 2021 zasiahli Brazíliu nastal všeobecný poplach. Len od mája do novembra roku 2021 sa cena ukazovateľa organizácie ICO zvýšila o 45%, čo len potvrdilo rekordne vysokú volatilitu na trhu s kávou. Zabezpečiť stabilné dodávky bude omnoho zložitejšie a jednotlivé krajiny, či poľnohospodári to bez medzinárodnej spolupráce len ťažko zvládnu. V budúcnosti sa očakáva, že sa pôdy pod vplyvom klimatických zmien stanú nevhodnými najmä pre Arabiku, ktorá je citlivejšia. V brazílskych štátoch ako je Minas Gerais, Sao Paulo, kde je najväčší podiel produkcie kávy v krajine sa očakáva, že podiel pôd vhodných na pestovanie by mohol klesnúť zo 75% až na 25%, a produkcia sa tak v krajinách ako je Goiás nebude schopná udržať (Davis, 2021).

Snaha koncentrovať pestovanie v krajinách do vyšších nadmorských výšok, používanie pesticídov na ochranu rastliny pred škodcami či vysádzanie nových stromov, si vyžaduje investíciu nemalých finančných prostriedkov, čo sa v konečnom dôsledku odrazí na výslednej cene pre spotrebiteľa (Davis, 2021).

1.3.3 Faktor komoditného trhu

Ďalším faktorom vplývajúcim na cenu kávy je aj obchodovanie s inými komoditami. Možno ich identifikovať do troch skupín:

- Komplementárne tovary
- Substitučné komodity
- Ropa

Za **komplementárne komodity** (komodity, ktoré určitým spôsobom dopĺňajú iné) môžeme v prípade kávy považovať cukor a mlieko. Pri daných komplementárnych tovaroch sa očakáva negatívny dopad na cenu kávy. Pri zvýšenej cene mlieka, cukru, dôjde k zníženiu dopytu po káve. Pri zvyšovaní cien mlieka a cukru, bude rásť aj cena kávy (Gajdušková, 2020).

Ďalšiu skupinu tvoria **suplementujúce komodity** (komodity podobné káve/nahradzujúce kávu). Sem možno zaradiť kakao alebo čaj. Práve od nich sa očakáva pozitívny vplyv na cenu kávy. Teda, ak bude rásť cena kakaa alebo čaju, dopyt po káve sa, naopak, zvýši. Niektoré štúdie potvrdili závislosť medzi cenou kávy a jej suplementami, ale nikdy jej priama závislosť nebola dokázaná (Doan, Perez, 2014).

Poslednou identifikovanou skupinou bola **ropa**. Je dokázané, že cena kávy súvisí s cenou ropy, a to nie len kvôli výrobným nákladom, ale aj preto, že cena ropy ovplyvňuje situáciu na trhu s komoditami. UNCTAD v roku 2011 zverejnil dokument skúmajúci kauzalitu medzi cenou ropy a oboma druhmi kávy (Arabika, Robusta) a kakaom z dlhodobého hľadiska. Správa poukazuje na fakt, že rozdiely cien kakaa a kávy nasleduje zmeny cien ropy v intervale 3 až 4 rokov. Ukazuje sa, že hypotéza o rovnovážnom vzťahu medzi cenou ropy a komodity platia iba v prípade kakaa z dlhodobého hľadiska. A to z dôvodu vysokej elasticity kakaa, zatiaľ čo elasticita kávy v oboch druhoch bola nízka. V prípade kakaa v krátkodobom hľadisku sa 100%-ná zmena ceny ropy prejavila v 49%-nej zmene ceny kakaa. V prípade kávy, zmena ceny ropy významne neovplyvnila cenu kávy. Štúdia dokazuje, že v krátkodobom horizonte cena ropy nemá výrazný vplyv na vývoj cien kávy (UNCTAD, 2011).

1.3.4 Postavenie iných mien k americkému doláru

Ďalší faktor možno nazvať aj vedľajší, ale svojou činnosťou dokáže ovplyvňovať cenu na trhu s kávou významným spôsobom. Volatilita výmenných kurzov amerického dolára voči menám krajín, ktoré vyvážajú kávu môže mať zásadný vplyv na konkurencieschopnosť ich výrobcov na svetovom trhu. ICO uvádza ako príklad brazílsky real, kolubijský pesos a vietnamský dong voči americkému doláru v období rokov 2000 až 2018 (ICO, 2019a).

„Počas tohto obdobia vietnamská mena neustále strácala hodnotu voči americkému doláru, ale vykazovala malé odchýlky. Real a Peso kolísali výraznejšie. Od roku 2012 sa obe meny znehodnotili voči americkému doláru, no brazílski výrobcovia z toho profitovali viac ako ich kolumbijskí kolegovia. Toto znehodnotenie zvýšilo zisk brazílskych vývozcov v miestnej mene, čo vytvorilo stimul na uvoľnenie svojich akcií na medzinárodný trh. Táto dodatočná ponuka pravdepodobne zvýši tlak na medzinárodné ceny kávy.“ (ICO, 2019a, s.23)

Zhodnocovanie amerického dolára môže viesť k ďalším komplikáciám. Vyššie výrobné náklady spojené s vyššími cenami hnojív, pohonných hmôt, či strojov (ICO, 2019a). Sila postavenia amerického dolára voči ostatným menám by mala mať z krátkodobého hľadiska negatívny vplyv, z dlhodobého hľadiska môžeme, naopak, hovoriť o pozitívnom vplyve. Obchod sa v tomto prípade stáva pre exportérov exportujúcich do USA výhodnejší. USA možno na základe informácií ICO identifikovať ako jedného z najväčších importérov kávy. Podľa Ayres (2020) existuje medzi cenami primárnych komodít a výmennými kurzami rozvinutých krajín pozitívny vzťah.

1.4 Vývoj cien kávy od roku 2005 - 2019

Pri analýze vývoja cien kávy sa v kontexte aj súčasného medzinárodného obchodu využíva ICO Composite Indicator, bez ohľadu na druh obchodovanej kávy. Zostavuje ho Medzinárodná organizácia pre kávu a skladá sa z priemernej ceny za Pound¹⁰. Poskytuje medzinárodnému kávovému priemyslu aj spotrebiteľom všeobecný pohľad na trend cien

---

¹⁰ 1 pound= 0,4536 kg

kávy a je jedným z najdôležitejších ukazovateľov v tomto odvetví. V tabuľke 3 sú ale uvádzané štatistické údaje aj konkrétne o jednotlivých druhoch:

- Arabiky:
  - *Brazilian Naturals* (Vývoj cien brazílskej Arabiky)
  - *Colombian Milds* (Vývoj cien kolumbijskej Arabiky)
  - *Other Milds* (Vývoj cien Arabiky z iných producentských krajín)
- Robusty

„Poskytuje celkovú referenčnú hodnotu pre cenu zelenej kávy všetkých hlavných pôvodov a typov, ktorá sa považuje za najlepšie dostupné meradlo (benchmark) úrovni transakcií so zelenou kávou na globálnom základe.“ (ICO, 2022b).

Tab. 3. Vývoj cien kávy (2005-2019, v US centoch/lb¹¹)

Rok	ICO kompozitný indikátor	Arabika			Robusta
		Kolumbijská	Iné	Brazília	Robusta
2005	89.36	115.73	114.86	102.29	50.55
2006	95.75	116.80	114.40	103.92	67.55
2007	107.68	125.57	123.55	111.79	86.60
2008	124.25	144.32	139.78	126.59	105.28
2009	115.67	177.43	143.84	115.33	74.58
2010	147.24	225.46	195.96	153.68	78.74
2011	210.39	283.84	271.07	247.62	109.21
2012	156.34	202.08	186.47	174.97	102.82
2013	119.51	147.87	139.53	122.23	94.16
2014	155.26	197.95	200.39	171.59	100.43
2015	124.67	151.80	159.94	132.45	88.05
2016	127.31	155.29	163.80	137.78	88.59
2017	126.69	152.39	150.74	131.91	100.95
2018	109.03	136.70	132.72	113.63	84.7
2019	100.52	133.60	130.66	101.53	73.56

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ICO(2020).

Podľa informácií uvedených v tabuľke 3 môžeme pozorovať, že hoci je Brazília svetovým producentom aj vývozcom kávy Arabika, jej ceny sú nižšie ako ceny kolumbijskej Arabiky. To možno zdôvodniť viacerými faktormi, medzi ktoré napr. patria:

- Kvalita – Kolumbijská sa od brazílskej kávy odlišuje najmä vyššou kvalitou, ktorá je zdôvodnená najmä jej výraznejšou chuťou. To predstavuje jeden z dôvodov vyšších cien. So spomínanou kvalitou úzko súvisí aj vyšší dopyt, ktorý je spôsobený jej reputáciou na medzinárodnom trhu aj medzi dovoznými

¹¹ 1lb= 0,453kg

krajinami. Hoci vyššia kvalita, tlačí dopyt smerom nahor, zvýšený dopyt tlačí, naopak, na rast cien (Cadwalader, 2020).

- Náklady – Náklady na produkciu kávy v Kolumbii sú značne vyššie ako pri produkcii v Brazílii. Kolumbia má problém s dostupnosťou pracovnej sily, vyššími nárokmi na mzdové ohodnotenie, podmienkami na pestovanie aj s finančne náročnými poľnohospodárskymi postupmi v krajine (Haye, 2022).

Ako môžeme pozorovať v tabuľke 3, cena kávy má vo všeobecnosti rastúcu tendenciu. V tabuľke 3 sú zaznamenané viaceré výraznejšie zmeny, ktoré ovplyvnili cenu kávy pozitívne alebo negatívne. Kolísanie cien kávy nikdy nie je zapríčinené len 1 faktorom, zväčša vznikajú nárasty a poklesy súčinnosťou viacerých faktorov naraz.

V roku 2010 môžeme podľa tabuľky 3 pozorovať výraznejšie navýšenie ceny, kedy ICO Composite Indicator narástol oproti predchádzajúcemu roku o viac ako 27%. Na príklade tohto roka môžeme pozorovať faktory vplývajúce na cenu kávy spomínané v kapitole 1.3. Spomínaný klimatický faktor zapríčinil zmenu ceny v danom roku, ale aj v tom nasledujúcom. Nepriaznivé počasie, ktoré zasiahlo Brazíliu aj Kolumbiu viedlo k značne nižším objemom dopestovanej kávy, a teda aj k navýšeniu cien na svetovom trhu. Ako ďalší faktor ovplyvňujúci cenu kávy je dopyt, ktorý v tomto roku narástol najmä v rozvíjajúcich sa krajinách, ako je Čína a India. Silnejúci brazílsky real spôsobil, že pestovatelia kávy v Brazílii, dostávali za kávu menej peňazí, čo ich následne viedlo k zvýšeniu cien (Pierce, 2011).

Naopak, v roku 2015 môžeme podľa tabuľky 3 pozorovať významný pokles cien, hodnota ICO kompozitného indikátora klesla o takmer 20%. Možno to vysvetliť nadmernou produkciou kávy v predchádzajúcich rokoch 2013, 2014 (kapitola 4.1). Tá jednoznačne zapríčinila to, že ponuka dominantne prevyšovala dopyt na medzinárodnom trhu a tlačila ceny nadol.

V poslednom sledovanom období, v roku 2019 ceny kávy tiež výrazne klesli. To bolo spôsobené silnejúcim americkým dolárom a nadbytočnou produkciou, ktorá spôsobila prebytok na strane ponuky, čo viedlo k výraznému poklesu. Je potrebné uviesť, že pokles cien má negatívny dopad na celý kávový priemysel a môže mať výrazné dopady na obchodovanie s kávou aj v budúcnosti, najmä na najzraniteľnejších - pestovateľov (Tea & Coffee, 2019).

2 CIEĽ

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, vývoj medzinárodného obchodu s kávou. Naša téma si vyžaduje aj čiastkové ciele, rozoberané v teoretickej časti našej bakalárskej práce, ktoré nám napomôžu k dosiahnutiu hlavného cieľa a k lepšiemu pochopeniu skúmanej problematiky:

- analyzovať a podrobne charakterizovať históriu obchodovania s kávou a jej konzumácie;
- v kontexte ranej a neskorej histórie obchodovania s kávou skúmať medzinárodný trh, hlavné producentské krajiny, kvantifikovať ich produkciu a vymedziť prvé vývozné krajiny a objemy nimi vyvezenej kávy;
- identifikovať základné druhy kávy obchodované na svetových trhoch a objemovo kvantifikovať ich produkciu v hlavných producentských krajinách za rok 2020/21;
- analyzovať vývoj cien kávy na svetových trhoch za 15 rokov a skúmať determinanty ovplyvňujúce ich vývoj;
- skúmať problémy obchodovania a analyzovať možné perspektívy vývoja obchodu s kávou v producentských krajinách;

3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

V nasledujúcej kapitole našej bakalárskej práce sa budeme venovať tomu, akými postupmi sme získavali informácie a dáta pre naše skúmanie, a aké metódy sme používali na ich spracovanie, a dosiahnutie tak cieľov spomínaných v predchádzajúcej kapitole.

Údaje obsiahnuté v celej práci sme čerpali od domácich, no vo väčšine od zahraničných autorov, najmä z internetových článkov, publikácií z odborných časopisov, oficiálnych internetových stránok, knižných publikácií aj elektronických kníh. Väčšinu dát sme ale čerpali zo spoľahlivých medzinárodných organizácií, pôsobiacich v oblasti obchodu s komoditami, konkrétne s kávou. V našom prípade to boli najmä Medzinárodná kávová organizácia (ICO) a Ministerstvo poľnohospodárstva USA (FAS USDA). V celej práci sme sa zamerali na vyhľadávanie, analyzovanie, skúmanie a zovšeobecňovanie získaných dát z rôznych zdrojov.

V prvej časti sme podrobne analyzovali históriu rozšírenia komodity káva do sveta. Informácie sme získavali z knižných publikácií aj vedeckých a nevedeckých internetových zdrojov. Poukázali sme na smer šírenia a aj jeho dôvody, tiež sme informovali o spotrebe a konzumácii kávy v danej oblasti. Pri neskorej histórii obchodovania s kávou bolo potrebné časovo vymedziť tri dané vlny a poukázať na ich vplyv na vývoj medzinárodného obchodu s kávou. Pre lepšiu predstavivosť dopadu nie len na svetový obchod, ale aj preferencie spotrebiteľa, sme v stručnosti uviedli preferencie konzumácie v danom období. Rovnakým postupom sme pokračovali aj v časti zaoberajúcej sa typmi kávy. Pri tejto časti sme využívali komparatívnu metódu na porovnanie špecifik, ktorými sa jednotlivé druhy líšia. Čerpali sme z článkov, najmä prírodovedného charakteru. Posledná časť zaoberajúca sa vývojom cien bola netypicky analytická, vývoj a kolísanie cien v rozmedzí 15 rokov sme podložili determinantami rozoberanými v predchádzajúcej kapitole. Dáta o cenách sme čerpali z Medzinárodnej kávovej organizácie, ktorá na vývoj cien používa benchmark vo svete kávy - ICO Kompozitný Indikátor. Posledný údaj o cene je za rok 2019, novší sa priemerne za celý rok na stránke ICO zatiaľ nenachádza.

Praktická časť našej bakalárskej práce bola analytická s využitím kvantitatívnych metód. V rámci kvantitatívnych metód sme sa sústredili najmä na matematicko-štatistické metódy, keďže celá naša práca je zameraná na oblasť medzinárodného obchodu s kávou, ktorá si takýto prístup vyžaduje. Analyzovali sme v krátkosti vývoj svetovej produkcie od roku 1990, podrobnejšie ale za posledných 15 rokov. Tieto dáta sme čerpali z Medzinárodnej

kávovej organizácie a sú uvádzané v miliónoch 60-kilogramových vriec. Exportné aj importné dáta sme, naopak, čerpali z internetovej databázy Ministerstva poľnohospodárstva USA, kde boli uvádzané aj formy kávy v ktorých sa vyvážala, dovážala (surová, mletá, rozpustná). Údaje o exporte/importe na portáli UN Comtrade sa nezhodovali s údajmi uvedenými na stránke FAS USDA, ICO a ani s informáciami rozoberanými vo vedeckých publikáciách. Podľa UN Comtrade, napr. v roku 2012 bola objemovo najväčším exportérom Angola za skupinu HS 0901, ktorá maximálne predbehla všetkých svetových vývozcov, hoci takáto informácia nebola nijak podložená ani dokázaná na iných internetových stránkach vedeckých/ nevedeckých.

Vybrali sme si databázu Ministerstva poľnohospodárstva USA, pretože pri dátach uvedených v ICO nebola uvedená informácia, akej skupiny kávy sa exportné/importné dáta týkajú. Pri FAS USDA, boli naopak, uvedené aj dáta o konkrétnom druhu vyvážanej/dovážanej kávy. To nám zabezpečilo jednotnosť dát v celej praktickej časti. V prílohách našej bakalárskej práci uvádzame tabuľky, na ktorých sme analyzovali väčšinou klasifikáciu importovanej/ exportovanej kávy do sveta sme percentuálne vypočítali podiely, priemery jednotlivých foriem kávy na celkovom dovoze/vývoze. Takmer všetky kvantitatívne dáta uvedené v našej bakalárskej práci sme pre jednotnosť údajov uvádzali za objem vo vreciach (1vrece= 60kg).

Posledná časť zaoberajúca sa problémami pri obchodovaní a perspektívami obchodovania s kávou je vypracovaná s použitím dedukcie, teda kedy sme zo všeobecných problémov, ktorými je postihnutý svet kávy, prešli ku konkrétnym dopadom a spôsobmi, ktorými obchodovanie obmedzuje.

4 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA

V tejto kapitole, kapitole zameranej na praktickú časť našej bakalárskej práce sme sa zaoberali dianím na svetových trhoch s kávou. Rozoberali sme vývoj svetovej produkcie kávy a jej teritoriálnu štruktúru, hodnoty exportov a importov na svetových trhoch. Identifikovali sme determinanty ovplyvňujúce vývoj obchodovania s kávou na medzinárodnom trhu. Na konci kapitoly sme sa venovali problémom, t.j. prekážkam obchodovania s touto komoditou s aplikáciou na jednotlivé producentské krajiny a jej potenciálom do budúcnosti.

4.1 Vývoj svetovej produkcie kávy od roku 1990

„Pestovanie, doprava, spracovanie, marketing tejto komodity poskytujú zamestnanie pre milióny ľudí sa celom svete. Káva je rozhodujúca pre hospodárstvo a politiku mnohých rozvojových krajín. Pre mnohé z najmenej rozvinutých krajín sveta tvorí káva podstatnú časť ich zahraničnoobchodnej výmeny a zisk z nej tvorí v niektorých prípadoch až 80%.“ (Mussatto et al., 2011, s. 670).

Obchodovanie s kávou možno definovať ako komplexné odvetvie s objemnou históriou a s vysokým potenciálom rastu do budúcnosti. Predstavuje jednu z najdôležitejších poľnohospodárskych komodít vo svete obchodu, ktorá poskytuje ekonomické výhody pre zúčastnené krajiny. Jej hodnota sa počas jednotlivých procesov (od spracovania až po konečného spotrebiteľa) zvyšuje. Priemysel kávy výrazne ovplyvňuje ekonomiky krajín, ktoré kávu dovážajú, vyvážajú, ale aj tých, ktoré ju pestujú. Pre niektoré krajiny predstavuje komodita kávy častokrát jediný zdroj ich zahraničnoobchodnej výmeny, a teda jediný zdroj ich hospodárskeho rastu (IISD, 2019).

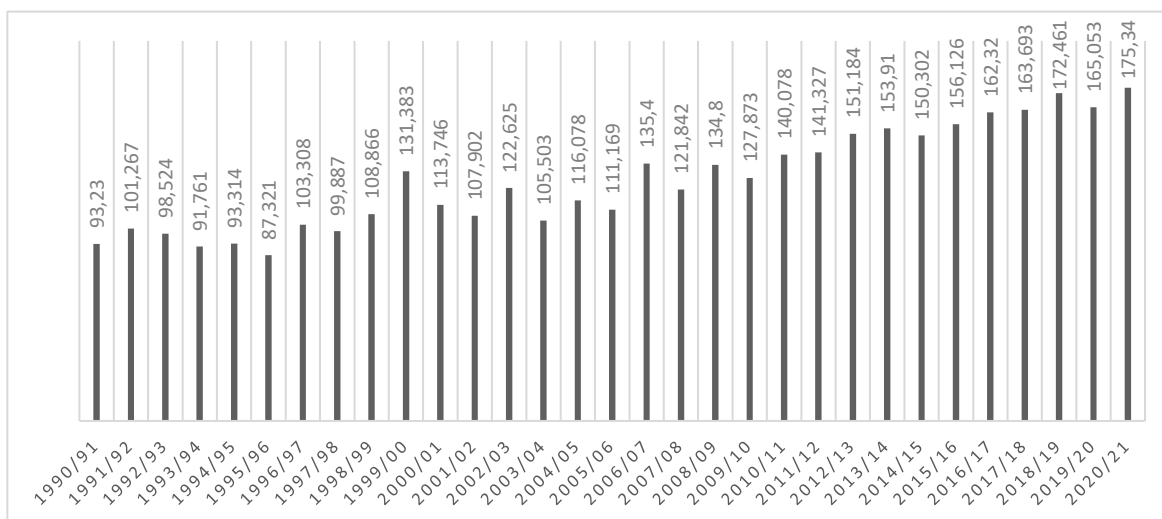
Ako môžeme pozorovať na grafe 1, svetová produkcia kávy má vo všeobecnosti rastúci charakter. Kým v období rokov 1990/91 sa produkcia tejto komodity pohybovala na 93,230 mil. 60-kg vriec, o 10 rokov neskôr, v roku 2000/01 sa už pohybovala na 112,756 mil. 60-kg vriec, čo predstavuje nárast o takmer 21%. Objem vyprodukovanej kávy za obdobie od roku 1990/91-2000/01 má značne rastúcu tendenciu s občasnými obdobiami poklesu. Jeden z významných poklesov bol zaznamenaný v roku 1992/93. V roku 1991/92 sa globálna produkcia pohybovala okolo 101,267 mil. 60-kg vriec, v nasledujúcom období, naopak, zaznamenala pokles až na 98,524 mil. 60-kg vriec (ICO, 2021c).

Profesor May (1996) pripisuje zaznamenaný pokles produkcie v Brazílii zníženým cenám, zníženým tržbám, v dôsledku ktorých boli pestovatelia nútení znížiť používanie chemických vstupov pri pestovaní kávy, čo zase viedlo k rozšíreniu chorôb kávovníka. To následne spôsobilo znižovanie úžitkovej plochy, znižovanie produkcie a redukciu pracovnej sily v Brazílii.

Obdobie poklesu produkcie pokračovalo podľa grafu 1 až do roku 1995/96, kedy sa dostala na minimálnu hodnotu za celé sledované obdobie, 87,321 mil. 60-kg vriec. V nasledujúcom roku 1996/97 sa po predchádzajúcom historickom minime produkcia kávy vyšplhala až na 103,308 mil. 60-kg vriec. Až do roku 2009/10 sa objem svetovej produkcie kávy kolísal medzi obdobiami rastu a následnými obdobiami poklesu. Zmena prišla až v spomínanom období. Od roku 2009/10 má objem produkcie kávy na svete v podstate iba rastúcu tendenciu. Z hodnoty 127,873 mil. 60-kg vriec sa miernym tempom rastu produkcia dostala až na 172,461 mil. 60-kg vriec. V poslednom sledovanom období, v roku 2019/20 sa sa produkcia vplyvom koronakrízy dostala do poklesu, na hodnotu 165,053 mil. 60-kg vriec (ICO, 2021). Pokles produkcie kávy v danom období je zdôvodnený najmä zníženou produkciou Arabiky v Brazílii, ktorej úroda sa nachádzala mimo dvojročného cyklu, čo normálne spôsobuje pokles v produkcii o približne 11% (ICO, 2019b).

V poslednom roku 2020 narástla globálna produkcia podľa grafu 1 až na objem 175,34 mil. 60-kg vriec kávy (ICO, 2021).

Graf 1 Vývoj svetovej produkcie kávy (1990-2021, v miliónoch vriec¹²)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických dát Medzinárodnej kávovej organizácie (ICO, 2021c), (ICO, 2021).

¹² 1 vrece= 60kg

4.1.1 Vývoj teritoriálnej štruktúry produkcie kávy

Z pohľadu teritoriálnej štruktúry produkcie kávy na svete, má podľa prílohy 2, vedúce postavenie Brazília, ktorá je najväčším producentom kávy za všetky nami sledované obdobia. V roku 2005/06 vyprodukovala 32,933 mil. 60-kg vriec kávy a o 15 rokov neskôr sa jej produkcia zvýšila o viac ako 112%. Za ňou sa v danom období nachádza s oveľa nižším objemom Vietnam. Jeho spracovanie kávového zrna možno kvantifikovať hodnotou 13,842 mil. 60-kg vriec, ktoré sa na konci sledovaného obdobia 2020/21 zvýšilo o takmer 110%. Na ďalšej pozícii svetového producenta kávy v tomto období možno identifikovať Kolumbiu. Jej produkcia je podľa prílohy 2, 11,952 mil. 60-kg vriec kávy. Päťicu svetových producentov kávy za prvé obdobie, podľa prílohy 2, uzatvára Indonézia s produkciou 9,159 a Etiópia s objemom 4,779 mil. 60-kg vriec kávy. Títo, vyššie spomenutí producenti kávy majú najväčší podiel na globálnej produkcii kávy za celé sledované obdobie 2005-2020. Počas všetkých rokov je teritoriálna štruktúra najväčších producentov takmer identická, rozdiel je v poradí a objeme nimi vyprodukovanej kávy. V prílohe č. 2 sú uvedené údaje o produkcii kávy v jednotlivých krajinách. Počas 15 rokov ale kávový priemysel zaznamenal viaceré výkyvy v produkcii, niektoré aj masívneho charakteru. Jeden z výkyvov možno pozorovať v prílohe číslo 2 na prípade Kolumbie v rozmedzí rokov 2008-2013. Jej produkcia v 2008 klesla o 30,8% v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Podľa Avelino a kol. (2015) bol rapídny pokles v krajine spôsobený najmä rozšírením kávovej hrdze, ktorá napadla rastliny kávovníka. Výskyt a rozšírenie epidémie hrdze kávovníka je spojené aj s výkyvmi v počasí, ktoré Kolumbiu, ale aj celú strednú Ameriku zasiahli a ich dôsledky krajina znášala až do roku 2013. India zaznamenala v roku 2010/2011, zase naopak, významný nárast produkcie a dostala sa medzi 5 najväčších producentov, a podľa prílohy 2, nahradila Etiópiu. Podľa údajov možno tento jav pripísať najmä výrazne zlepšeným podmienkam pestovania v krajine (FAS, 2010). Pestovanie kávovníka podlieha splneniu náročných podmienok. Podľa štatistík organizácie ICO sa za rok 2020 (2021) dopestovalo na zemi 175,347 miliónov 60-kg vriec, z čoho 105,262 tvorila káva druhu Arabika a zvyšných 70,086 miliónov 60-kg vriec, približne 40% tvorila káva odrody Robusta. Za najväčšie oblasti pestujúce kávu možno považovať južnú Ameriku s úhrnom 88,205 miliónov 60-kg vriec. Za ňou nasleduje oblasť Ázie a Oceánie s objemom 49,086 miliónov 60-kg vriec, Mexiko a Stredná Amerika (19,524 miliónov 60-kg vriec) a ako posledná Afrika (18,514 miliónov 60-kg vriec). Ako možno pozorovať v prílohe 1, boli za rok 2020 najväčšími producentmi kávy v poradí od najväčšieho po najmenšieho Brazília, Vietnam,

Kolumbia, Indonézia a Etiópia (ICO, 2021). Brazília za marketingový rok 2020/21 počínajúci 1. októbra, prispela do medzinárodného obchodu s kávou produkciou 69,9 mil. 60-kg vriec kávy. Podľa prílohy 1, produkcia kávy v Brazílii predstavovala 40% globálnej produkcie, čo je najviac zo všetkých vyššie spomenutých krajín. Z pohľadu rozdelenia na základe typu obchodovanej kávy to bolo 49,7 miliónov 60-kg vriec kávy Arabika a 20,20 mil. 60-kg vriec kávy druhu Robusta (FAS, 2022a). Vietnam za rok 2020/ 21 podľa dát FAS (2022) vyprodukoval 29 mil. 60-kg vriec kávy a na globálnej produkcii sa podľa prílohy 1 podieľa druhým najväčším objemom. Väčšinu produkcie Vietnamu zaberá káva druhu Robusta, až 28,05 mil. 60-kg vriec kávy a zvyšných 0,95 mil. 60-kg vriec kávy predstavuje Arabika (FAS, 2022b). Produkcia kávy v Kolumbii tvorila 13,4 mil. 60-kg vriec kávy za marketingový rok 2020/21, 8% zo všetkých krajín. Podľa informácii FAS (2022c), 100% z celkovej produkcie predstavuje káva typu Arabika. Indonézia s produkciou 10,7 mil. 60-kg vriec kávy, z toho 9,4 Robusty a 1,3 mil. 60-kg vriec kávy druhu Arabika (FAS,2022d). A ako posledná, Etiópia so 7,6 mil. 60-kg vriec kávy Arabika. Produkcia Robusty podľa dostupných informácii v tejto krajine neprebíha (FAS,2022e). Iné krajiny sa na globálnej produkcii podieľajú ,podľa grafu v prílohe 1, 26% . FAS (2022f) do tejto skupiny zaraďuje viac ako 20 krajín, ktorých podiel na globálnej produkcii nedosahuje také objemy, ako objemy vyššie spomenutých krajín.

4.2 Vývoj svetového exportu kávy

V prvom sledovanom období, v roku 2006/07 bol objem vývozu kávy podľa tabuľky 4 99,452 mil. 60-kg vriec kávy. Najväčší podiel na exporte za daný rok má, tak ako aj za ostatné sledované obdobia, Brazília. Hodnota jej exportnej výkonnosti predstavovala takmer 30% podiel na globálnom vývoze. Za ňou sa v príslušnom roku podľa tabuľky 4 nachádza Kolumbia, Vietnam a Indonézia. Podľa informácii uvedených Ministerstvom poľnohospodárstva USA (2010) päťicu uzatvára Peru. Produkcia kávy v Peru od roku 1996 do roku 2004 narástla o viac ako 74% a po Brazílii je na druhom mieste spomedzi krajín produkujúcich kávu v Latinskej Amerike, čím možno vysvetliť aj podiel na globálnom vývoze kávy za daný rok (Tulet, Pérez, 2006).

Krajiny podieľajúce sa na teritoriálnej štruktúre globálneho exportu kávy sa príliš neodlišujú od tých, ktoré sa podieľajú na teritoriálnej štruktúre svetovej produkcie kávy. Je to preto, že krajiny ktoré kávu produkujú, ju aj vo veľkom priamo vyvážajú.

Tab.4 Vývoj svetového vývozu kávy a podiel 4 najväčších exportérov (2006-2021, v miliónoch vriec¹³)

Rok	Celkový export	Brazília	Kolumbia	Vietnam	Indonézia
2006/07	99,45	29,26	11,16	18,84	6,40
2007/08	96,44	27,29	11,53	15,74	6,11
2008/09	99,45	31,48	8,94	15,57	7,70
2009/10	101,26	29,78	7,44	18,38	8,75
2010/11	113,46	35,01	8,39	19,23	9,72
2011/12	118,05	29,84	7,36	24,50	7,48
2012/13	121,53	30,66	8,86	24,64	10,33
2013/14	126,54	34,15	11,04	28,29	7,84
2014/15	123,75	36,57	12,42	21,53	8,72
2015/16	133,39	35,54	12,39	29,50	9,90
2016/17	133,55	33,08	13,76	27,55	8,17
2017/18	131,15	30,45	12,73	27,90	8,01
2018/19	140,65	41,43	13,62	28,32	6,15
2019/20	143,94	40,26	13,01	27,33	7,15
2020/21	144,36	45,68	12,76	25,30	7,87

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe štatistík výročných správ Ministerstva poľnohospodárstva USA (FAS, 2022f).

V ďalšom roku ale hodnota celkového exportu poklesla. Valkila (2014) vo svojej práci uvádza, že pokles bol spôsobený viacerými navzájom súvisiacimi faktormi. V rokoch 2000-2004 sa ceny kávy pohybovali na nižšej úrovni, čo viedlo k značne zníženým investíciám do sektora kávového priemyslu, ktoré výrazným spôsobom obmedzili jej ponuku na trhu. Od daného obdobia ceny kávy začali prudko rásť aj v dôsledku neskoršej globálnej potravinovej krízy v roku 2007/08. V roku 2007/08 môžeme podľa tabuľky 4 vidieť pokles vo vývoze kávy, ktorý bol podľa neho spôsobený najmä klimatickými podmienkami v hlavných krajinách produkujúcich kávu, medzi nimi aj Kolumbia, ktorá v roku 2007/08 zažívala výrazné poklesy v produkcii kávy, ako bolo spomínané v predchádzajúcej kapitole. To malo vplyv nie len na objem produkcie, ale aj na objem exportovanej kávy. Brazília v danom roku zaznamenala pokles svojej exportnej výkonnosti o takmer 2 mil. 60-kg vriec kávy. V tabuľke 4 sú ako vývozné krajiny ďalej uvádzané Kolumbia, Vietnam, Indonézia a Peru podľa FAS (2010) tentokrát nahradila Guatemala. Export kávy a obchod s kávou v Guatemale sa časom dramaticky menil a globálny hodnotový reťazec zložený z viacerých účastníkov bol veľmi komplikovaný. Od roku 2001 vývoz Guatemaly výrazne klesol a opätovný nárast nastal až v roku 2007, a to sa

¹³ 1 vrece= 60kg

týka najmä najkvalitnejšej pranej Arabiky, ktorá predstavovala najväčší podiel na vývoze (Fischer, Victor, 2014).

V roku 2008/09 už bola hodnota exportovateľnej produkcie Kolumbie už výrazne nižšia v dôsledku vyššie spomínanej krízy. Vývoz klesol o takmer 23%, ale hodnota globálneho exportu sa, naopak, zvýšila. Je to zapríčinené najmä zvýšením exportu z Brazílie, ktorá schodok vyrovnala. Vývoz Vietnamu sa v danom roku veľmi nezmenil, jeho hodnota sa zvýšila minimálne, podľa tabuľky 4 o 0,37 mil. 60-kg vriec kávy. V 2009/10 hodnota vyvezenej kávovej produkcie prvýkrát prekročila hranicu 100 miliónov, konkrétne 101,263 mil. 60-kg vriec. Ako možno pozorovať, teritoriálna štruktúra vývozu sa ani v tomto roku výrazne nezmenila, medzi päťicu svetových exportérov sa ale zaradila India (FAS, 2012). Gaihre a Reddy (2012) uvádzajú, že množstvo exportovanej kávy z Indie rástlo miernym tempom a v roku 2009/10 sa export zvýšil významne. To bolo zapríčinené aj nárastom cien kávy, jej jednotkovej ceny aj dopytu na medzinárodnom trhu. Množstvo kávy vyvážanej z Indie, a teda aj hodnota jej vývozu rastú rýchlym tempom, čo predstavuje príležitosť pre ekonomiku Indie aj v súčasnosti. V roku 2010 vzrástol export Indie, ktorá je najväčší ázijský exportér kávy, o 56% v porovnaní s predchádzajúcim rokom, čo spôsobilo aj výrazný nárast na globálnom vývoze (Business Standard, 2011).

Rokom 2010/2011 sa objem celkovej exportovanej produkcie navýšil o 12%, čo vysvetľuje Medzinárodná kávová organizácia (ICO) vo svojej záverečnej správe. V danom období roku 2010/2011 čelil celý kávový sektor na globálnej úrovni dôležitým výzvam. V roku 2010 totižto prudko rástli ceny a tento trend pokračoval až do apríla 2011, najmä pri Arabike. Pri Robuste nemal tento trend takú významnú postupnosť. V druhom polroku obdobia 2010/11 už boli ceny kávy na nízkej úrovni, čo ICO vysvetľuje najmä zvýšenou ponukou a celkovo dostatočne zásobeným medzinárodným trhom. Za predchádzajúce roky v kávovom priemysle museli krajiny čeliť viacerým výzvam, čo ich viedlo k stratégii lepšieho hospodárenia, najmä v používaní hnojív s cieľom ochrániť a zvýšiť svoju produkciu. Výsledkom bola zvýšená nie len celková produkcia, ale aj väčší objem produkcie na export. Podľa José Sette-ho, výkonného riaditeľa ICO, svetový export kávy dosiahol v roku 2010/2011 rekordný objem vývozu, aj kvôli vyššie spomenutým faktorom (Sette, 2012)

Teritoriálna štruktúra globálneho vývozu sa za toto obdobie sa výrazne nezmenila. Hoci bol objem exportovanej produkcie Kolumbie stále veľmi nízky vzhľadom na výskyt

ochorenia, globálny objem exportu zaznamenal, naopak, nárast. Práve Brazília schodok vyrovnala aj tento raz. Oproti predchádzajúcemu roku jej export vzrástol o 12%. Vietnam, Indonézia aj Kolumbia, zaznamenali nárast v objeme svojej exportovateľnej produkcie. O rok neskôr, v roku 2011/2012 sa rastúci trend vo vývoze kávy udržal. Výraznejší pokles zaznamenala Brazília, ktorá sa s objemom exportovateľnej kávy priblížila obdobiu pred dvoch rokov a poklesla o 12%. Deficit, ktorý by inak vznikol, vyrovnal Vietnam, ktorého vývoz sa navýšil o viac ako 27%. Zvýšený objem exportu kávy Vietnamu v roku 2011/12 vysvetľujú Tung Huu Nong a kol. (2021) tromi hlavnými dôvodmi. Ako prvé bola spomenutá vhodná obchodná štruktúra a dočasné skladovanie, ktoré boli v danom období priaznivé pre export kávy. Ďalej spomínajú vývoznú cenu, ktorá bola znížená iba o 30 USD za tonu v porovnaní so situáciou na burzách v Londýne či New Yorku. A ako druhý faktor prispievajúci k zvýšenému objemu vývozu v roku 2011/12 zdôvodňujú aj druh obchodovanej kávy. Vietnam je svetový producent aj vývozca kávy typu Robusta. Oproti Arabike sa vyznačuje jednoduchším spôsobom produkcie, spracovania aj výhodnejšou cenou, preto je Robusta preferovaná vo viacerých ekonomikách sveta, a teda aj dopyt po nej sa zvyšuje. Vietnam sa vyznačuje tiež vysokou zapojenosťou technologických zariadení do procesu produkcie aj spracovania kávy, ktoré tvoria posledný hybný faktor exportu vietnamskej kávy naprieč svetom. To im zabezpečuje zisk viacerých medzinárodných certifikácií a zvýšené množstvo certifikovanej kávy pomáha aj pri väčšej exportnej výkonnosti vietnamského kávového sektora (Nong et al., 2021).

Medzi päťicu globálnych exportérov sa prvýkrát za sledované obdobie dostáva podľa FAS (2012) aj Honduras s objemom exportovanej kávy 5,29 mil. 60-kg vriec kávy. V roku 2012/13 môžeme, podľa tabuľky 4, pozorovať ako sa hodnota globálneho exportu navýšila o takmer 3% s teritoriálnou štruktúrou: Brazília, Vietnam, Kolumbia, Indonézia aj India (FAS, 2016). Kolumbia už miernym tempom zvyšovala objem svojej vývozných produkcie. Rok 2013/14 bol z pohľadu teritoriálnej štruktúry exportu takmer identický s tým predchádzajúcim. Podľa tabuľky 4 sa globálna hodnota vývozu a aj objemy vývozov všetkých zúčastnených krajín navýšili. Rok 2014/15 znamenal pokles pre globálny export kávy. Teritoriálna štruktúra je totožná s predchádzajúcim rokom. Kým v danom období zaznamenali všetky krajiny nárast v objeme exportu, Vietnam, naopak, zaznamenal výrazný pokles svojej exportnej výkonnosti. Za celé nami sledované obdobie ale Vietnam objemovo taký pokles vo vývoze nedosiahol ako v tomto roku, kedy pokles predstavoval až viac ako 23%.

Znížený vývoz Ministerstvo poľnohospodárstva USA vo svojej výročnej správe (2015) zdôvodňuje najmä zníženými cenami kávy na svetovom trhu a s tým súvisiacim faktom, že farmári odmietali predať svoje zásoby vývozcom, kým sa ceny nezvýšia. To spôsobilo oneskorenie a výrazný pokles vo vývoze kávy z Vietnamu (Ward, Huong, 2015).

Situácia sa ale zmenila v roku 2015/16, kedy globálna produkcia zaznamenala výrazný nárast, a to až o 7%. Kým sa objemy krajín vyvážajúcich kávu príliš nezmenili, Vietnam zaznamenal výrazný nárast oproti predchádzajúcemu obdobiu. Hodnota jeho exportu sa navýšila o 37%. Tento jav možno zdôvodniť nadmernými zásobami, ktoré Vietnam udržiaval v dôsledku znížených cien kávy za predchádzajúci rok (Ward, Huong, 2015).

V nasledujúcom roku si globálny export kávy udržal takmer identickú hodnotu. Ako možno vidieť podľa údajov uvedených v tabuľke 4, objem vyvezenej kávy rástol iba minimálne. Štvoricu najväčších svetových vývozcov dopĺňa tentokrát Honduras, ktorý s objemom vývozu 7,29 mil. 60-kg vriec kávy nahradil Indiu, ktorá dominovala globálnemu exportu ako piaty svetový vývozca 4 predošlé obdobia (FAS, 2018).

Trend poklesu exportnej výkonnosti takmer u všetkých svetových vývozcov sa udržal aj v ďalšom roku. Pokles exportnej výkonnosti bol zaznamenaný takmer u všetkých svetových vývozcov. Neskôr v roku 2018/19 sme zaznamenali ale rapidný nárast vývozu kávy do sveta, až o 7%. Najväčší podiel na jeho náraste mala Brazília, ktorej sa vývoz navýšil podľa tabuľky 4 až o 36%. Barros (2019) uvádza, že rozhodujúcim faktorom pri takomto rapidnom náraste brazílskeho exportu bola najmä stála konkurencieschopnosť brazílskeho produktu. To bolo spôsobené najmä v dôsledku znehodnotenia miestnej meny real a nadpriemernou produkciou, ako môžeme vidieť na grafe č. 1 v predchádzajúcej časti, kedy produkcia kávy narástla tiež až o takmer 12,4 mil. 60-kg vriec (Barros, 2019).

V predposlednom nami sledovanom období, v 2019/2020 si vývoz udržal svoju rastúcu tendenciu, aj keď už nie v takej miere ako v predchádzajúcom roku. Zmeny v objeme aj v teritoriálnej štruktúre exportu boli minimálne. Medzi 5 najväčších vývozcov sa ale po prvýkrát dostala Uganda s objemom vývozu 5,35 mil. 60-kg vriec kávy (FAS, 2022g). Vývoz kávy z Ugandy bol v danom roku značný natoľko, že doplnil štvoricu najväčších exportérov uvedených v tabuľke 4, a to v dôsledku priaznivého počasia a zväčšujúcej sa ploche vhodnej na pestovanie kávovníka. Program výsadby mal podporiť farmárov v

odvetví. Farmári dostávali zadarmo semená kávovníka, aby nahradili staré neproduktívne stromy, a zvyšovali tak produkciu kávy (Biryabarema, 2019).

Posledné sledované obdobie, rok 2020/21 zaznamenal oproti tomu predchádzajúcemu roku už len mierny nárast v objeme produkcie na vývoz. Výraznejší nárast vývozu zaznamenala podľa tabuľky 4 iba Brazília, ostatné krajiny zaznamenali, naopak, pokles. V päťici svetových exportérov sa znova nachádza aj Uganda (FAS, 2022g). Zvýšená exportná výkonnosť Brazílie bola v danom roku spôsobená najmä priaznivým výmenným kurzom a profesionalitou brazílskeho exportu. Brazília si vďaka tomu dokáže zachovať reprezentatívnosť a konkurencieschopnosť na globálnom trhu s kávou a využiť tak vysoké medzinárodné ceny (Comunicaffe, 2023). V prílohe číslo 2 môžeme pozorovať, že v danom období sa aj produkcia kávy v Brazílii nachádzala na vysokej úrovni, a teda Brazília mohla navýšiť aj svoju produkciu na export.

4.2.1 Klasifikácia vyvážanej kávy a jej podiely na vývozoch u jednotlivých exportérov

Z pohľadu formy, v akej sa káva zo spomínaných krajín vyváža možno jednoznačne povedať, že káva sa vo významnej väčšine exportuje v surovom stave. Z **Brazílie** sa exportovala v priemere 89,5% za celé nami sledované obdobie v surovej forme. Maximálny podiel bol zaznamenaný v poslednom roku 2020/21 a káva v surovom stave tvorila až 91,26% na celkovom vývoze (viď príloha 3). Pražená a mletá káva sa vyvážala minimálne. Za dostupné roky sa na vývoze podieľala v priemere iba 0,08%. Rozpustná káva už mala, naopak, dominantnejšie postavenie. Najmenší podiel na exporte mala v roku 2020/21 a podľa prílohy 3, tvorila len 8,66%, najvyšší dosiahla v roku 2007/08, kedy sa rozpustná káva podieľala na vývoze až 12,44%. **Kolumbijský** export je podobný tomu brazílskemu. Káva v surovom stave tvorila takmer celý export a podiely sa pohybovali od 87,1% v roku 2007/08 až do 91,26% v 2020/21 (viď príloha 4). Pražená mletá káva tvorila aj tu zanedbateľný podiel. Rozpustná káva tvorila za celé obdobie v priemere 10,34 % celkového vývozu. Rovnako aj **Vietnam**, pri ktorom surová káva tvorila v priemere 94,59% podiel na vývoze za všetky roky. Zvyšok už podľa prílohy 5 bola rozpustná káva, minimálne aj pražená a mletá. Zo všetkých spomenutých exportérov má **Indonézia** najvýznamnejší podiel rozpustnej kávy na vývoze. Priemerne predstavovala 16,88 % a najvyššie objemy dosiahla v roku 2011/12, kedy tvorila až 33,56% celkového exportu z krajiny (viď príloha 6).

Dominantné zastúpenie má aj káva v surovom stave. Mletá a pražená káva aj tu v minimálnom množstve.

4.3 Vývoj svetového importu kávy

Kým teritoriálna štruktúra exportnej výkonnosti má priamy súvis s jej produkciou, teritoriálna štruktúra importnej náročnosti má súvis s teritoriálnou štruktúrou spotreby kávy. Podľa tabuľky 5 možno pozorovať, že objem dovezenej kávy má vo všeobecnej rovine rastúci charakter, s čím súvisí neustále sa zvyšujúca celosvetová spotreba kávy. Mení sa iba teritoriálna štruktúra, aj to len minimálne.

Tab. 5 Vývoj svetového dovozu kávy a podiel 5 najväčších importérov (2006- 2021, v miliónoch vriec¹⁴)

Rok	Celkový import	EU	USA	Japonsko	Kanada	Rusko
2006/07	97,36	46,49	23,67	7,03	1,95	4,41
2007/08	96,82	45,76	23,48	6,86	1,96	4,52
2008/09	96,75	45,36	23,40	7,12	1,94	3,46
2009/10	98,82	46,24	22,21	6,84	2,01	4,08
2010/11	106,42	44,60	23,11	7,46	3,38	4,19
2011/12	109,03	43,95	23,83	6,56	3,39	3,70
2012/13	116,52	45,07	23,70	8,41	4,23	4,13
2013/14	117,01	44,65	24,92	7,87	4,61	4,23
2014/15	117,40	45,14	24,00	8,11	4,50	4,05
2015/16	124,47	46,15	25,19	8,20	4,55	4,40
2016/17	126,54	46,05	26,48	8,03	4,55	4,74
2017/18	127,76	47,45	24,79	7,72	4,75	4,47
2018/19	137,57	45,89	28,02	8,32	4,89	4,95
2019/20	130,79	44,46	25,06	7,29	4,83	4,63
2020/21	131,64	43,58	25,53	7,15	5,00	4,17

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe štatistík výročných správ Ministerstva poľnohospodárstva USA (FAS, 2022f).

V prvom sledovanom období podľa tabuľky 5, sa dovezená produkcia kávy pohybovala na objeme 97,36 mil. 60-kg vriec. Najväčší podiel mala Európska únia, predstavovala až 47% z celkového importu. Za Európskou úniou sa nachádza USA. Nasleduje Japonsko, Kanada, Rusko, ktorých objem dovozu je podstatne nižší ako dovoz prvých dvoch vyššie spomenutých importérov. Teritoriálnu štruktúru dovozu do EÚ tvorili

¹⁴ 1 vrece= 60kg

s najväčším podielom Nemecko, Španielsko a Belgicko (European Coffee Federation, 2007).

Importná náročnosť trhu USA predstavovala v prvom pozorovanom období až 24% podiel na globálnom dovoze. Je to druhý najväčší trh po Európskej únii. Japonsko s objemom 7,025 mil. 60-kg vriec dovezenej kávy. Import Ruska predstavoval iba 4,5% celkového dovozu a ako posledná bola Kanada s minimálnou importovanou produkciou, menej ako 2 mil. 60-kg vriec kávy. V nasledujúcom roku sa hodnota dovozu znížila iba minimálne a aj teritoriálna štruktúra sa iba minimálne pozmenila. Kanadu v danom roku nahradilo Alžírsko. Podľa tabuľky 5 môžeme vidieť, že pokles bol zaznamenaný najmä pri importnej náročnosti EÚ (FAS, 2010a). Podľa informácii Európskej správy o káve bol pokles spôsobený najmä zatvorením pražiarní v Dánsku. Týkalo sa to najmä nespracovaných kávových zŕn. V dôsledku ich zatvorenia sa, naopak, zvýšil dovoz mletej a rozpustnej kávy, až o 12%, vďaka čomu dovoz neklesol ešte väčšmi (European Coffee Federation, 2008).

Výraznejší pokles dovozu bol zaznamenaný podľa tabuľky 5 u Japonska, a to o 0,165 mil. 60-kg vriec kávy, z väčšiny typu brazílska Arabika. Situácia sa nezmenila ani v ďalšom roku. Pokles bol podľa tabuľky 5 zaznamenaný aj pri dovoze do jednotlivých krajín, teritoriálna štruktúra sa teda veľmi nezmenila. Iba Japonsko svoj dovoz navýšilo a Rusko, naopak, svoju importnú náročnosť znížilo.

V roku 2009/10 svetový import zaznamenal nárast o 2,14%, pričom výraznejší nezaznamenal ani jeden z 5 najväčších dovozcov kávy (Európska únia, USA, Japonsko, Rusko, Alžírsko) (FAS, 2010a).

Naopak, v nasledujúcom období sa globálna importná náročnosť zvýšila už výraznejšie, nárast predstavoval viac ako 7%. ICO to vysvetľuje viacerými faktormi, medzi nimi aj nárastom spotreby na rozvíjajúcich sa trhoch, ale aj v krajinách produkujúcich kávu. V roku 2011 rast dopytu pokračoval, ale bolo veľmi náročné zmerať, aké účinky predstavovalo navýšenie maloobchodných cien a turbulencii v makroekonomike, najmä v Európe. Tieto turbulencie v ekonomike Európskej únie sa odrazili aj podľa tabuľky 5 na jej dovoze kávy, bol zaznamenaný pokles o viac ako 3,5%. Krajiny exportujúce kávu majú zásoby na nízkej úrovni, čo ale v kombinácii so stále rastúcou spotrebou, predstavovalo problém. Trh bol v danom období veľmi volatilný a citlivý na možné zmeny, napr. aj klimatické (Sette, 2012). Medzi päť najväčších importérov kávy na svete sa tento rok zaradila Kanada, ktorá obsadila pozíciu Alžírsku s importnou náročnosťou 3,375mil. 60-kg

vriec kávy. Podľa informácií uvedených na stránke Medzinárodnej kávovej organizácie (2021a) sa spotreba na rok 2010 odhadovala na 75,804mil. 60-kg vriec kávy.

Výraznejší nárast však nezaznamenal ani jeden zo sledovaných dovozcov kávy. V roku 2011/12 sa hodnota celkovej importovanej kávy na svete zvýšila len mierne a teritoriálna štruktúra sa nezmenila, ako môžeme vidieť v tabuľke 5, bola identická s predchádzajúcim rokom a Európska únia mala prvé miesto v objeme dovezenej kávy na svete. Jej spotreba sa v danom roku pohybovala na úrovni 76,229 mil. 60-kg vriec kávy a spomedzi všetkých krajín mala jasne vedúce postavenie (ICO, 2021a).

Sledované obdobie 2012/13 je charakteristické značným navýšením importnej náročnosti všetkých zúčastnených krajín, podľa tabuľky 4, o 7,482 mil. 60-kg vriec kávy, teda o 6,86%. Jedným z hlavných dôvodov je aj celkový nárast spotreby v krajinách. Teritoriálna štruktúra krajín s najväčším dovozom kávy je identická s predchádzajúcimi obdobiami. Najväčší dovozný trh predstavoval aj naďalej trh EÚ, jej podiel na celkovom importe tvoril až takmer 39%. Najviac kávy sa v rámci EÚ doviezlo do Nemecka, Talianska a Španielska. Do Európskej únie sa káva v surovom stave importovala z destinácií ako je Brazília (27,2%), Vietnam (25,8%) a Honduras s podielom 6,8% na exportnej výkonnosti do EÚ (European Coffee Federation, 2013).

Nasledujúce dve po sebe idúce obdobia, roky 2013/14 - 2014/15 boli v objeme dovezenej produkcie aj v teritoriálnej štruktúre takmer rovnaké a najväčší importéri kávy boli v oboch prípadoch Európska únia, USA, Japonsko, Kanada a Rusko. V týchto krajinách sa aj naďalej spotreba kávy udržuje na najvyššej úrovni. V roku 2013 sa celková spotreba v krajinách importujúcich kávu podľa ICO (2021a) odhaduje na 78,4 mil. 60-kg vriec a spomedzi krajín EÚ sa najviac kávy skonzumovalo v Nemecku, Taliansku a Francúzsku.

Spotreba kávy v krajinách je častokrát veľmi podobná ich dovozu, čo možno zdôvodniť tým, že veľmi vysoké percento kávy sa dováža a aj keď sa v niektorých z nich káva produkuje, je to iba v zanedbateľnom množstve. Väčšina ich dovozu sa teda rovno aj spotrebuje. V iných krajinách zase existuje výrazný rozdiel medzi spotrebou a dovozom, ako príklad možno uviesť Nemecko. V danom roku 2013 činil rozdiel medzi dovozom a spotrebou viac ako 11 mil. 60-kg vriec. Tento rozdiel bol spôsobený javom, ktorý predstavuje kľúč k pochopeniu dynamiky globálneho trhu s kávou - reexportom (Torga, Spers, 2020). V 2014 sa spotreba zvýšila na 80,142 mil. 60-kg vriec a v nasledujúcom roku si svoju rastúcu tendenciu udržala. Zmena prišla až v roku 2015, kedy sa spotreba za daný

rok znížila na 80,119 mil. 60-kg vriec (ICO, 2021a). V roku 2015/16 sa celkový objem globálnej dovezenej produkcie navýšil o takmer 7 mil. 60-kg vriec kávy. Po dlhom období sa teritoriálna štruktúra dovozu kávy pozmenila, hoci iba minimálne. Rusko už nemalo tak dominantné postavenie v globálnom importe ako doteraz. Prvýkrát sa na globálnom trhu dominantným spôsobom presadili Filipíny, ktorých objem dovezenej kávy bol vyšší ako malo nielen Rusko, ale aj Kanada. Na Filipíny sa dovážala z 97% ako rozpustná káva a v danom roku sa nachádzala na prvej pozícií svetových importérov rozpustnej kávy. V roku 2015/16 importná náročnosť Filipín predstavovala až 6,185 mil. 60-kg vriec kávy (FAS, 2018). Podľa dát uvedených na stránke OEC (2022) bol rozdiel v importe a exporte kávy vo Filipínach veľmi veľký a import masívne prevyšoval export. Možno hovoriť o pasívnej obchodnej bilancii. Najviac kávy sa do Filipín v daný rok doviezlo práve z Vietnamu, až 80,2% celkového dovozu, nasledovala Indonézia, Malajzia a Singapur. Hodnoty exportu kávy sú oproti importným dátam zanedbateľné, keďže to nie je krajina s významným postavením v produkcii kávy. Až do roku 2018/19 si globálny import udržiaval mierne rastúcu tendenciu, čo má výraznú súvislosť s rastúcou celosvetovou spotrebou. Z pohľadu teritoriálnej štruktúry možno v tabuľke 5 pozorovať, že niektoré zúčastnené krajiny zaznamenali nárast, iné len mierny pokles. V spomínanom roku 2018/19 sa globálny import navýšil až o takmer 8%. Ako sme spomínali v predchádzajúcich kapitolách, globálna produkcia kávy sa v danom roku odhaduje na 167,75 mil. 60-kg vriec a jej spotreba sa pohybovala na úrovni 164,64 mil. 60-kg vriec. Počas prvých 6 mesiacov daného roka si dovoz kávy aj dopyt po nej udržiavali rastúcu tendenciu, ktorá sa ale následne ustálila, a spôsobila tak prebytok 3,11 mil. 60-kg vriec kávy (ICO, 2019c).

Posledné sledované obdobia 2019/20 a 2020/21 sa vyznačujú celosvetovým poklesom dodávok kávy v dôsledku pandémie COVID-19, ktorá zasiahla všetky, nielen priemyselné, odvetvia. V roku 2019/20 bol export 127,30 mil. 60-kg vriec, čo predstavovalo oproti predchádzajúcemu obdobiu pokles o 4,5%. V súvislosti s poklesom exportnej výkonnosti možno hovoriť aj o značne zníženej importnej náročnosti. Poklesy možno zdôvodniť obmedzenou ekonomickou aktivitou spôsobenou pandemiou a s tým súvisiacimi problémami v preprave (ICO, 2021b).

4.3.1 Klasifikácia dovážanej kávy a jej podiely na dovozoch u jednotlivých importérov

Ak rozoberieme import kávy do **USA**, za celé nami sledované obdobie je to druhý najväčší trh po Európskej únii. Káva, ktorá je importovaná na toto územie je v prevažnej väčšine v surovom stave, v priemere za 15 rokov 96,33%. Od roku 2006 až po 2021 z celého objemu importovanej kávy tvorila podľa prílohy 9, od 91% až do 99,6%. Zvyšok už v zanedbateľnej miere tvorila rozpustná káva a podiely na importe sa pohybovali od 0,3-8,8%. V úplne minimálnej alebo žiadnej miere to bola káva pražená a mletá (viď príloha 9). Na trh **Japonska** sa za celé obdobie dovážala káva v prevažne surovej forme, v priemere 89,08% na celkovom podiele dovezenej kávy za 15 rokov, viď príloha 10. V zanedbateľnom množstve sa dovážala pražená a mletá káva, 0% -1,8% za roky, kedy boli dostupné dáta. Už väčší podiel tvorila rozpustná káva od 7,4% - 14%. V roku 2017/18 dokonca dosiahla maximum za sledované obdobie, kedy podiel rozpustnej kávy na celkovom dovoze bol až 14,77% (príloha 10). Importný trh **Kanady** je rôznorodejší ako tie vyššie spomínané, kde mala káva v surovom stave vždy dominantné postavenie. V kanadskom kávovom importe má významný podiel aj rozpustná káva. Jej podiely sa pohybujú až do 36% z celkového dovozu. Pražená a mletá káva sa od roku 2012/13 podieľala na dovoze v priemere 10,5%. Podľa prílohy 11, dosahovala káva v surovom stave 100% podiel na dovoze od roku 2006 - 2009. Neskôr sa už na trhu začala objavovať aj spomínaná rozpustná káva. Trh **Ruska** je podľa prílohy 12 porovnateľný s kanadským. Dovezená káva na toto územie je zväčša v surovom stave alebo ako rozpustná káva. Za prvú polovicu sledovaného obdobia mala dominantný podiel rozpustná káva, 53% - 78%. V druhej polovici sa zase zvýšil podiel dovozu kávy v surovom stave od 53% - 81%. Pražená a mletá káva má aj v tomto prípade minimálny objem vývozu. V priemere za roky, pri ktorých boli dáta dostupné, tvorila 7,57% na dovoze. Z pohľadu formy, v ktorej bola káva na územie **Európskej únie** dovážaná, môžeme v prílohe 8 jasne pozorovať, že v priemere 98,5% sa káva importovala ako surová. V prvých sledovaných rokoch sa zanedbateľným objemom podieľala na dovoze aj rozpustná káva. O dovoze praženej a mletej kávy spočiatku nemáme údaje, neskôr bola nulová. V nasledujúcich obdobiach sa ale rozpustná alebo pražená mletá káva nedovážala vôbec. Z hľadiska exportu, môžeme jasne pozorovať, že hoci sa káva dováža v surovom stave, vývoz kávy z tohoto územia je výlučne iba vo forme praženej a mletej kávy alebo rozpustnej (viď príloha 7). V Európe sa surová káva spracováva a neskôr sa ďalej vyváža.

4.4 Problémy pri obchodovaní s kávou

Medzi faktory, ktoré výrazne obmedzujú plynulé obchodovanie s kávou možno jednoznačne zaradiť:

- Klimatické faktory (suchá, mrazy, dažde, globálne otepľovanie)
- Clá (dovozné, vývozné)
- ISO normy
- Sanitárne a fyto-sanitárne opatrenia
- Balenie

Klimatické problémy: V dôsledku globálneho otepľovania sa celosvetové zásoby kávy stávajú menej spoľahlivými, a dokonca povedú k interferencii s globálnou produkciou. Súčasné zvyšovanie teplôt v krajinách produkujúcich kávu bude viesť k pokračujúcim systémovým šokom. Najviac rizikových rokov, teda rokov, ktorých kávová produkcia bola výrazne ovplyvnená najmä v dôsledku klimatických zmien, sa odohralo zatiaľ medzi 2010 až 2020 (Jaynes, Mcdermott, 2023). Vzťahy medzi klímou a poľnohospodárskou produkciou sú veľmi zložité, pretože environmentálne faktory ovplyvňujú rast a vývoj rastlín v rôznych formách počas rastových štádií kávovníka (De Camargo, 2010). Kolumbia je jedným z najväčších hráčov celého kávového priemyslu, no klimatické zmeny výrazne ovplyvňujú jej produkciu. Viac ako 90% pestovateľov ohlásilo značné zmeny priemernej teploty a predlžovanie období sucha. Farmári v oblasti sa nemôžu spoliehať na tradičné sezónne ukazovatele, ktoré im zľahčujú pestovanie. Od roku 2008 - 2013 kolumbijská produkcia kávy klesla v dôsledku nepriaznivých klimatických podmienok o 33%. Viacerí farmári v dôsledku nepriaznivých podmienok na pestovanie kávy museli diverzifikovať svoje pestovanie a pridali na svoje farmy banány, avokádové stromy, aby sa zachránili (White, Eise, 2018). Podľa posledných informácií sa uvádza, že v tropických oblastiach Brazílie sa teplota zvýšila o 1,1°C až 6,4°C a objem zrážok o 15%, čo spôsobí pokles produkcie kávy. Úroda bude mať tak tendenciu posúvať sa na juh a do vyšších horských oblastí, čo výrazne ovplyvní produkciu (De Camargo, 2010).

Dovozné/vývozné clá: Hoci clá predstavujú vo všeobecnosti dobrú príležitosť na príspevok do štátnej pokladnice a nie sú v rozopre s ustanoveniami WTO, môžu predstavovať riziko narušenia obchodovania s kávou. Výrazne ovplyvňujú rozdiel medzi cenami kávy na farme a cenami, za ktoré sa káva vyváža. ICO (2020a) uvádza, že vývozné dane uplatňuje iba 7 vyvážajúcich krajín. Medzi nimi aj Filipíny, pri ktorých bola spomedzi

všetkých krajín zaznamenaná najvyššia tarifa, až 40% na surovú, praženú a rozpustnú kávu. Zvyšné krajiny, ako sú Angola, Kostarika, Ekvádor uplatňujú už výrazne nižšie vývozné sadzby v rozmedzí od 1,5% do 3%. Pre rozvojové krajiny predstavujú dovozné clá spôsob ochrany domácich podnikov pred zahraničnou konkurenciou. ICO (2020a) uvádza, že najvyššie colné sadzby na kávu sú v Indii a predstavujú 100% na všetky druhy kávy. V Angole to je 50%, Filipíny, Haiti, Zimbabwe 40%. Najvyššie dovozné clo na spracovanú kávu je v Ugande a predstavuje až 60%.

ISO normy: ISO má viac ako 1600 noriem, ktorých cieľom je vytvoriť dôveryhodnosť voči potravinárskym produktom, zlepšiť poľnohospodárske metódy a podporiť udržateľný, ale aj etický prístup k danému obchodovaniu, v našom prípade s kávou. Pri obchode s kávou sa ISO normy týkajú rôznych aspektov obchodovania s touto komoditou, medzi ne možno zaradiť: kvalitu zŕn, postupy pestovania, spracovania, prepravy, ale vyššie spomínané sociálne aj environmentálne záujmy. Na druhej strane, jednoznačne určitým spôsobom obmedzujú a komplikujú obchodovanie s kávou. Napríklad ISO 26000 je zameraná na sociálnu zodpovednosť, ISO 20400 podporujú aspekty sociálne zodpovedného správania aj etického správania najmä v kontexte podmienok pre pracovníkov v tomto sektore. Splnenie takýchto noriem spôsobuje tlak na producentské krajiny (ISO, 2022).

Sanitárne a fyto-sanitárne opatrenia: Upravujú normy maximálnych hodnôt hladín rezíduí a pesticídov použitých na kávu. ICO (2020a) požaduje, aby vývozné krajiny informovali o používaní pesticídov pri surovej, ale aj praženej káve. Uplatňovanie sanitárnych a fyto-sanitárnych opatrení možno považovať aj za technickú prekážku obchodu. Zvedením takýchto opatrení sa vlády krajín snažia podporiť politiku dovozu, ale s cieľom napr. ochrany života ľudí, zvierat pred rizikami plynúcimi z prídavných látok, kontaminantov, toxínov, chrániť ľudí aj zvieratá pred možnými chorobami z organizmov, chrániť tiež krajiny a ich hospodárstva pred prenosom škodcov na dané územie prostredníctvom importu kávy (ICO, 2020a).

Balenie: Káva, ktorá ide na export dostane značku ICO, ktorá je špecifická pre jednotlivé balenia kávy (ICO, 2011). Takáto káva, ktorá putuje na vývoz sa naň musí starostlivo a odborne pripraviť. Je balená do spotrebiteľského a skupinového obalu. Skupinový obal pri surovej káve musí pozostávať z kvalitných jutových, sisalových vriec, alebo z látok, ktoré sú bezpečné a odolné voči možným škodcom a bez zápachu. Pri pražených kávových zrnách musí byť vrece pokryté ešte izolačným materiálom, aby si káva

počas celej doby vývozu ponechala svoje špecifické vlastnosti. Pri mletej praženej káve je baliaci proces najnáročnejší. Balenie takejto kávy musí mať odplyňovací ventil alebo musí byť balenie pred odoslaním zbavené plynu. Pri tomto type kávy je veľmi podstatné, aby sa káva nedostala do styku s kyslíkom alebo vlhkosťou. V opačnom prípade, by sa káva počas cesty znehodnotila. Existujú ale aj zákonné požiadavky na balenie importovanej kávy, ktoré sa líšia v závislosti od krajiny alebo regiónu, napr. min./max. hmotnosti balenia, povinné označovanie a informácie o káve (EUR LEX, 2016).

4.5 Perspektívy budúceho vývoja obchodu s kávou pre producentské krajiny

Na základe výsledkov uvedených v predchádzajúcej kapitole, môžeme s určitosťou tvrdiť, že Brazília je svetový producent aj exportér danej komodity. Svetová banka informuje, že HDP na obyvateľa pri Brazílii je 7 507,2\$ za rok 2021, v Kolumbii 6 104,1\$ a vo Vietname 3 756,5\$ (World Bank, 2022). Na príklade Brazílie môžeme pozorovať, že hoci krajina dodáva asi tretinu celosvetového objemu kávy, spomedzi krajín sveta sa nachádza na 85. pozícii z hľadiska HDP krajiny. Brazíliu trápia problémy ako sú chudoba, korupcia, nerovnosť príjmov, nezamestnanosť, hoci ju možno všeobecne považovať za stredne vyspelú krajinu. Ako najväčší problém nielen brazílskej produkcie kávy, ale vo všeobecnosti všetkých producentských krajín je nízka pridaná hodnota, keďže ako môžeme pozorovať v kapitole 4.2.1, v dominantnej väčšine sa káva z producentských krajín vyváža v surovom stave. V priemere sa u 4 najväčších exportných krajín za 15 rokov vyvážala z 89,53% v surovom stave. Vyššiu pridanú hodnotu získava káva po samotnom spracovaní, reexportom v iných krajinách. Hoci krajiny ako napr. Belgicko, Nemecko, Švajčiarsko nemožno identifikovať ako producentské krajiny, práve reexportom získavajú jej pridanú hodnotu (Apriani et al.). Ako dôvod vývozu nespracovanej kávy sa ale udávajú vysoké dovozné clá na spracovanú kávu. Ďalším spôsobom ako zvýšiť pridanú hodnotu vývozu z Brazílie by predstavovala diverzifikácia ponúkaného portfólia, čo predstavuje neľahkú situáciu, keďže ako Scholer uvádza (2004), nespracovaná káva má dlhšiu trvanlivosť a menej prísne podmienky pri preprave. Kým nespracovaná káva vydrží mesiace, pri spracovanej je to z hľadiska vývozu omnoho kratšie obdobie, čo predstavuje značnú nevýhodu.

Medzinárodné obchodné centrum poukazuje na fakt, že pokiaľ chce Kolumbia zostať konkurencieschopná na medzinárodnom trhu, musí si zachovať kvalitu svojej kávy, prispôbovať sa trendom na trhu, diverzifikovať svoju produkciu a dodržiavať etický aj spoločenský princíp obchodovania (International Trade Centre, 2011).

Podľa Svetovej banky (2021) je HDP na obyvateľa Indonézie za rok 2021 4332,7\$. Pridaná hodnota indonézskej kávy spočíva najmä v jej širokej ponuke a výraznej špecifikácii jej chuti. Ako uvádza Apriani et al. (2022), Indonézia by sa mala snažiť zvýšiť svoju pridanú hodnotu nielen vývozom spracovanej kávy, ale aj naďalej pracovať na vývoji nových typov organických káv, či certifikovaných zemepisných označení kávy, ktoré navyšujú jej pridanú hodnotu.

Ako všetky vyššie spomenuté producentské krajiny, aj Vietnam sa snaží udržať si pozíciu na globálnom trhu. Podľa Svetového kávového portálu (2022) sa o to bude snažiť takisto najmä zvýšením podielu spracovanej kávy na vývoze, modernizáciou výroby a tiež orientáciou svojho exportu aj do Európskej únie, čo výrazne uľahčuje Dohoda o voľnom obchode medzi Európou a Vietnamom (EVFTA). Jeho najbližšou víziou je zdvojnásobenie svojej hodnoty exportu do roku 2030 na 6 miliárd dolárov a navýšenie exportu rozpustných káv o 15%.

Nízka pridaná hodnota v producentských krajinách spôsobuje nie len znížený životný štandard producentov, nízke príjmy pre ekonomiku krajiny, ale aj spomalenie hospodárskeho rastu. Krajiny by sa mali snažiť zvýšiť svoju pridanú hodnotu, a ako sa uvádza v Rozvojovom programe Spojených národov, existujú viaceré možnosti. Ako prvé by sa mali snažiť zvýšiť podiel spracovanej kávy na vývoze, s čím súvisí diverzifikácia ich portfólia, ktoré obsahuje kávu rozpustnú, surovú a spracovanú v minimálnom objeme (viď kapitola 4.2.1). Ďalej by mali producentské krajiny zvažovať uplatňovanie udržateľných pestovateľských postupov, ktoré môžu viesť nielen k zvýšeniu kvality kávy, ale aj k zníženiu nákladov na jej produkciu, a v konečnom dôsledku bude viesť k zvyšovaniu konkurencieschopnosti krajiny. UNDP (2022) identifikoval tiež prístup k medzinárodným trhom ako výrazný faktor zvyšujúci pridanú hodnotu. Ak sa prístup zjednoduší, zvýšia sa objemy predávanej kávy za spravodlivé ceny. Domáce ekonomiky by sa mali snažiť vytvoriť také podmienky pre rozvoj kávového priemyslu v krajine, aby mali podnikatelia značne zjednodušený prístup k financiám a trhovým príležitostiam. Ak by ekonomiky krajín pomohli podnikateľom s vytvorením certifikovaných značiek, výrazne by zvýšili pridanú

hodnotu na exporte. Ako posledný, nie menej významný faktor, UNDP (2022) spomína diverzifikáciu a inovácie, ktoré sa môžu vo všeobecnosti považovať za kľúč k pridanej hodnote. Diverzifikovať svoje portfólio nie len na druhy kávy, ale aj na vedľajšie produkty, ako sú napr. kávový olej, čokoláda z kávových bôbov a pod. Zapojenie inovácii do celého procesu môže spracovanie zefektívniť a udržať tak krajinu konkurencieschopnou.

4.6 Diskusia

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, vývoj medzinárodného obchodu s kávou. Podrobnou analýzou sa nám podarilo rozčleniť problematiku na viacero častí, a tak sme dokázali dôkladne preskúmať vývoj medzinárodného obchodu s kávou za posledných 15 rokov a aj krajiny najviac zapojené do tohto reťazca. Vďaka tomu sme dokázali nájsť odpoveď na hlavný cieľ našej bakalárskej práce.

Prvé neoficiálne zmienky o káve pochádzajú z obdobia 13. storočia. Kávovník sa ale začal pestovať až neskôr, v 15. storočí a skutočne dostupnou sa káva stala až v 16. storočí. Prostredníctvom pútnikov, obchodníkov, neskôr prostredníctvom aktívnych obchodných vzťahov sa šírila do ďalších častí sveta. Do viacerých krajín sa dostávala nie veľmi pokojnou cestou, zväčša bol problém v náboženstve, kvôli účinkom, ktoré u prívržencov náboženstva spôsobovala. Vo viacerých oblastiach teda nasledovali zákazy konzumácie kávy, ktoré ale dlho nevydržali. Obchodovanie s kávou v zmysle jej vývozu ako komodity sme datovali do 18. storočia, kedy sa vývoznými lídrami stali krajiny najmä južnej pologule (Jamajka, Surinam, Brazília, Jáva). Vplyvom rastúceho dopytu, spotreby, obľuby a aj globalizácie sa káva stala komoditou obchodovanou na celom svete a možno ju z hľadiska ekonomickej významnosti porovnávať s komoditami, ktoré dominujú globálnemu trhu – ropa, zemný plyn...

Následne sme rozobrali neskoršiu históriu obchodovania. Proces aj charakter obchodovania s kávou sa časom menil vo svojich základoch. Počas prvej kávovej vlny bol hybným faktorom najmä objav vákuového balenia, ktoré značne uľahčilo celkový proces medzinárodného obchodovania a zabezpečilo, aby sa káva dostala na miesto určenia v konzistentnej kvalite. Už počas prvej vlny sa identifikovali krajiny, ktoré budú dominovať svetovému trhu. Brazílsky export kávy vzrástol v tomto období až o 50% a kolumbijský sa rozmohol v krátkom časovom úseku natoľko, že na konci prvej vlny jasne dominovala

svetovému exportu kávy. Z marketingového pohľadu bola druhá vlna revolučnejšia a menila zákazníka a jeho potreby. Z pohľadu medzinárodného obchodu rástol výraznejšie dopyt aj spotreba danej komodity. Tretia vlna bola najrevolučnejšia a spája sa s čoraz väčším objemom vyprodukovanej a vyvezenej kávy. Krajiny dominujúce svetovému vývozu videli v čoraz väčšej diferenciacii príležitosť a konkurenčnú výhodu.

Druhy káva najviac obchodované na svete sú Arabika a Robusta. Majú určité odlišnosti z pohľadu klimatických podmienok vhodných na ich pestovanie, a tiež sa odlišujú aj v ekonomickej významnosti. Ceny kávy Arabika sú vyššie a káva je považovaná za kvalitnejšiu, naopak káva druhu Robusta je považovaná za menej kvalitnú a lacnejšiu alternatívu, po ktorej dopyt ale neustále narastá. Častokrát sa používa pri výrobe instantných káv. Celých 40% svetovej produkcie tvorí káva druhu Robusta a zvyšných 60% je Arabika. Svetovej produkcii Robusty dominujú krajiny ako: Vietnam, Brazília, Indonézia... Arabika sa pestuje v: Brazílii, Kolumbii, Etiópii...

Produkcija kávy sa sústreďovala počas celého nami sledovaného obdobia do krajín ako sú: Brazília, Kolumbia, Indonézia, Etiópia, Vietnam. V roku 2005/06 bola svetová produkcia nižšia oproti tej súčasnej o 57,7%. Na začiatku nami sledovaného obdobia predstavovala v Brazílii takmer 30% podiel na svetovej produkcii, o 15 rokov neskôr to bolo takmer 40%. Rekordný objem vyprodukovanej kávy v Brazílii bol zaznamenaný v roku 2020/21. Krajiny ktoré dominovali svetovej produkcii kávy posledných 15 rokov boli napr.: Brazília, Kolumbia, Vietnam, Indonézia, Honduras, India, Jamajka, Etiópia. Pri týchto krajinách bol každoročne zaznamenaný najväčší objem.

Čo sa týka exportu kávy, ten bol v roku 2006/07 na objeme 99,45 mil. 60-kg vriec, a o 15 rokov neskôr narástol o takmer 31%. Brazília je považovaná nie len za najväčšieho producenta, ale aj za najvýznamnejšieho exportéra danej komodity, ktorá sa v roku 2020/21 podieľala na globálnom vývoze viac ako 31%. Vietnam je druhý najvýznamnejší vývozca kávy, prevažne druhu Robusta, a ktorého export zažíval viaceré odchýlky. V niektoré roky ako napr. 2007/08, 2015/16, 2020/21 sa vývoz kávy z Vietnamu prepadol. Naopak výrazne nárasty nastali v rokoch: 2009/10, 2011/12, 2013/14, 2015/16. Kolumbia sa radí za tretieho najväčšieho vývozcu takmer za všetky obdobia. Vývoj jej exportu bol zo všetkých krajín najkomplikovanejší. V prvom sledovanom období bola jej exportná výkonnosť len 11,16 mil. 60-kg vriec, o 15 rokov neskôr v roku 2021/21 činila 12,76 mil. 60-kg vriec, narástla teda iba minimálne. Rok 2008/09 pre ňu predstavoval zlom a vďaka rozšírenej kávovej hrdze

bol jej vývoz v kríze až do roku 2013/14, kedy sa konečne dostala na také objemy, ako pred rokom 2008. Dominantná väčšina všetkej vyvezenej kávy do sveta je v surovom stave s minimálnou pridanou hodnotou. Importná náročnosť v kontexte medzinárodného obchodu má tiež rastúcu tendenciu. Od prvého nami sledovaného roka jej objem narástol o viac ako 26%. Počas všetkých rokov svetovému dovozu dominujú krajiny ako: Európska únia, USA, Japonsko, Kanada, Rusko. Teritoriálna štruktúra sa v tomto prípade mení, ale len minimálne. Európska únia je najväčší importný trh po všetky roky a v roku 2020/21 tvorila viac ako 33% podiel na svetovom dovoze. Zvyšok tvorili trhy USA, Japonska, Kanady a Ruska. Import kávy do daných krajín má ustálený charakter s minimálnymi výkyvmi. Káva sa na územia vyššie spínaných krajín dováža v surovom stave. Niektoré krajiny EÚ kávu ale spracúvajú a neskôr ju opätovne vyvážajú, a získavajú tak jej pridanú hodnotu.

Posledná časť našej práce sa sústredila na identifikáciu problémov obchodovania s kávou a perspektívy, ktoré káva má. Požiadavky, ako sú fytošnitárne opatrenia, ISO normy, dovozný/vývozný clá, klimatické zmeny. Všetky vyššie spomenuté faktory ovplyvňujú obchodovanie s kávou, zväčša negatívnym spôsobom. Hoci zabezpečujú, aby sa káva dostala na miesto určenia v konzistentnej kvalite, komplikujú proces obchodovania exportérom a zvyšujú ceny kávy. Ak si chcú krajiny udržať svoju konkurencieschopnosť, príjmy a pridanú hodnotu, musia jasne diverzifikovať svoje portfólio a rozšíriť ho aj o vývoz spracovanej kávy, zapojiť do celého procesu produkcie inovácie, podporovať sektor domácou ekonomikou, budovať a získavať ochranné značky a tiež rozšíriť svoje ponúkané portfólio aj o vedľajšie produkty.

Na základe skúmania histórie aj súčasného stavu na trhu s kávou očakávame, že v budúcnosti sa importná náročnosť krajín bude zvyšovať, čo bude jasný následok zvyšujúcej sa spotreby danej komodity. Problémová sa môže javiť produkcia, a s ňou súvisiaci vývoz, ktorá bude ohrozená klimatickými zmenami, a ktoré už teraz zasahujú hlavné producentské krajiny. Situácia ako táto môže spôsobiť, že sa dianie na trhu s kávou ohrozí a krajiny budú mať problém vyvážať dostatočné množstvo. Ak sa teda producentské krajiny chcú udržať konkurencieschopné, musia sa prispôbiť meniacej sa situácii. Pohotovo reagovať na meniace sa klimatické podmienky, rozšíriť svoje ponúkané portfólio vývozu nielen o spracované druhy kávy. Očakávame, že ceny kávy vzhľadom k súčasnej situácii porastú, čo môže najväčšmi ovplyvniť farmárov v produkujúcich krajinách, ale aj konečného spotrebiteľa.

ZÁVER

V posledných desaťročiach má vývoz, ale vo všeobecnosti obchodovanie s kávou stúpajúcu tendenciu. Na začiatku nami sledovaného obdobia bol vývoz kávy v porovnaní so súčasnými objemami nižší o 31,1%. Je to zapríčinené silnejúcim procesom globalizácie, rastúcou spotrebou aj dopytom na svetových trhoch. Za hlavných producentov kávy možno v súčasnosti jasne identifikovať Brazíliu, Kolumbiu, Vietnam, Indonéziu. Medzi najväčšie importné trhy zase možno jednoznačne zaradiť USA, Európsku úniu, Kanadu, Rusko, Japonsko, ktoré mu dominovali počas celých 15 rokov. Spomedzi všetkých vyššie spomenutých krajín sa ale Brazília považuje za lídra celého obchodu s kávou, čo možno vysvetliť vhodnými klimatickými podmienkami, masívnou produkciou, exportom, ktoré dominantne prevyšujú iné krajiny.

Produkcia kávy za posledných 15 rokov rastie a do budúcnosti sa očakáva, že bude rásť naďalej výrazným tempom. Svetoví producenti sú takmer identickí so svetovými vývozcami danej komodity. Za celé nami sledované obdobie sme zaznamenali viacero výkyvov v produkcii, ktoré následne ovplyvnili aj vývoz. Za hlavné dôvody všeobecne možno identifikovať, napr. cyklus kávovníka (ak sa kávovník nachádza mimo dvojročného cyklu, jeho produkcia je približne o 11% nižšia ako inokedy), klimatické podmienky (Kolumbia v roku 2009 po tom, čo ju v 2008 zasiahli silné dažde a iné klimatické zvraty, ktoré zredukovali produkciu, čo spôsobilo pokles aj svetového exportu), svetové ceny kávy (ak je cena kávy nízka, produkcia je vyššia), makroekonomické faktory (COVID-19 v roku 2019 spôsobil výrazné problémy v preprave, a teda značne znížil objem vyvezenej kávy). Vo viacerých rokoch sa ale stalo, že hoci mal jeden producent absolútny prepád vo vývoze, iný producent tento schodok vyrovnal, a tak svetový trh s kávou nezažíval masívne straty. Daný trh výrazne ovplyvňuje aj situácia s cenami. Ako bola na príklade Vietname v roku 2015, kedy farmári odmietali predávať kávu za tak nízke ceny. Ak sú ale ceny privysoké, vývoz poklesne, ale produkcia sa nedá len tak zastaviť. Následne to spôsobí, že produkcia stojí a nastane prebytok na strane ponuky, čo tlačí ceny kávy zase nadol. Takto fungujúci mechanizmus sa tak ako aj pri iných komoditách, uplatňuje aj pri káve.

Import kávy sa zvyšuje tak, ako aj pri exporte. Najväčšie importné trhy sú tie, pri ktorých je zaznamenaná aj najvyššia spotreba kávy. Najviac kávy sa dováža do krajín, ako je USA, Európska únia, Kanada, Japonsko. Teritoriálna štruktúra sa v tomto prípade mení viac, ako to bolo pri vývoze. S importom kávy je spojený aj problém pridanej hodnoty.

Krajiny, ktoré kávu produkujú a následne ju vyvážajú majú príliš nízku pridanú hodnotu. Naopak, krajiny, ktoré kávu dovážajú a následne reexportujú už v spracovanej forme, získavajú oveľa vyššiu pridanú hodnotu. Problém je vo klasifikácii vyvážanej kávy, ktorá produkujúce krajiny opúšťa približne z 90% v surovej forme. Možno to zdôvodniť praktickými dôvodmi, ako je jednoduchšia manipulácia, preprava či dlhšia trvanlivosť kávy. Pridanú hodnotu potom získavajú krajiny, zväčša krajiny EÚ, ktoré kávu spracujú a opätovne ju vyvezú. Medzi ďalšie problémy, ktoré zasahujú do obchodu s kávou možno jednoznačne zaradiť aj clá, fytosanitárne opatrenia, ISO normy, balenie, certifikované značky.

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce bolo vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, vývoj medzinárodného obchodu s kávou. Môžeme skonštatovať, že ten sa nám podarilo naplniť a výsledkom našej práce je zhodnotenie vývoja exportu, importu, produkcie kávy za posledných 15 rokov. Rovnako sme tiež identifikovali problémy pri obchodovaní s kávou a uvideli aj perspektívy vývoja v danej oblasti, najmä s ohľadom na producentské krajiny. K naplneniu hlavného cieľa nás viedli čiastkové ciele, ktoré sme naplnili v teoretickej časti našej bakalárskej práce.

Primárny prínos našej bakalárskej práce predstavuje podrobná analýza trhu s kávou za posledných 15 rokov, vrátane špecifikácii rizík aj perspektív v danom priemysle. Ponúkli sme konkrétne možnosti rozvoja pre jednotlivé producentské krajiny s cieľom zvýšiť ich pridanú hodnotu a udržať si tak svoju konkurenčnú výhodu.

Zoznam použitej literatúry:

Knižné:

AUGUSTÍN, Jozef. *U kávy o káve a kávovinách*. Preložil Katarína KAŠPÁRKOVÁ KOIŠOVÁ, preložil Ondřej ELBEL. V Brně: Jota, 2016. ISBN 978-80-7462-850-4.

BURDA, A. *O káve, čaji a ďalších nápojích*. Opava [i.e. Praha]: Carterreproplus, 2013. ISBN 978-80-87613-00-9.

PÖSSL, Martin. *Káva jako životní styl*. Praha: Grada, 2010. Zdraví & životní styl. ISBN 978-80-247-2822-3.

THORN, Jon. *Káva*. 1.vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Fortuna Print, 2001. 192s. ISBN 80-88980-28-3.

VESELÁ, Petra. *Kniha o káve: průvodce světem kávy s recepty na její přípravu*. Praha: Smart Press, 2010. ISBN 978-80-87049-34-1.

VESELÁ, Petra. *Kniha o káve*. Praha: Vydavateľstvo Smart Press, 2010. 180s. ISBN 9788087049341.

VIANI, Rinantonia. *Coffee*. 2. enl. ed. Vevey: Nestlé Products Techn. Assistance, 1985, 52 s.

WINTGENS, Jean Nicolas, ed. *Coffee: Growing, Processing, Sustainable Production: A Guidebook for Growers, Processors, Traders, and Researchers*. 27 July 2004n. 1. ISBN 9783527619627.

ŽÁČEK, Zdeněk. *Nad šálkem plným vůně*. 1.vyd. Praha: Vydavateľstvo Merkur, 1977. 257s. ISBN 51-219-77.

Elektronické:

APRIANI, Deassy, Feny MARISSA a Alghifari Mahdi IGAMO. *Indonesian coffee at the international market* [online]. 2022, 1-12 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://online-journal.unja.ac.id/paradigma/article/download/13983/13883>

AVELINO, Jacques, Marco CRISTANCHO, Selena GEORGIU, et al. *The coffee rust crises in Colombia and Central America (2008–2013): impacts, plausible causes and proposed solutions*. *Food Security* [online]. 2015, 7(2), 303-321 [cit. 2023-01-22]. ISSN 1876-4517. Dostupné z: doi:10.1007/s12571-015-0446-9

AYRES, Joao, Constantino HEVIA a Juan Pablo NICOLINI. *Real exchange rates and primary commodity prices*. *Journal of International Economics* [online]. 2020, 122 [cit. 2022-11-06]. ISSN 00221996. Dostupné z: doi:10.1016/j.jinteco.2019.103261

BAFFES, John, and Tassos HANIOTIS, (2016a). *What explains agricultural price movements?*. *Journal of Agricultural Economics* 67.3: 706-721.

BARROS, Sergio. *FAS USDA Required report: Brazil Coffee Annual 2019* [online]. 16.05.2019, 1-11 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Coffee%20Annual%20Sao%20Paulo%20ATO%20Brazil%205-16-2019.pdf>

BERMAN, Shmuel. *Religious Coffee Drinkers: Historical reactions to coffee by organized religions and their implications* [online]. 2020, 1-15 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://artscimedia.case.edu/wp-content/uploads/sites/93/2016/05/05140929/USEM-43-final.pdf>

BIRYABAREMA, Elias, OBULUTSA, George a David EVANS, ed. *Uganda says coffee exports in 2019/2020 crop year to rise 16%. Hellenic Shipping News Worldwide* [online]. 25.10.2019 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://www.hellenicshippingnews.com/uganda-says-coffee-exports-in-2019-2020-crop-year-to-rise-16/>

BLATEŠIĆ, Aleksandra a Tamara STANIĆ. *Sociocultural view of coffee in Italian and Serbian everyday life. Kultura* [online]. 2018, (162), 73-89 [cit. 2023-01-06]. ISSN 0023-5164. Dostupné z: doi:10.5937/kultura1962073B

BOAVENTURA, PATRICIA SILVA MONTEIRO, CARLA CAIRES ABDALLA, CECILIA LOBO ARAÚJO a JOSÉ SARKIS ARAKELIAN. *Value co-creation in the specialty coffee value chain: the third-wave coffee movement. Revista de Administração de Empresas* [online]. 2018, **58**(3), 254-266 [cit. 2023-01-06]. ISSN 2178-938X. Dostupné z: doi:10.1590/s0034-759020180306

INTERNATIONAL COMUNICAFÉ. *Brazil earned a record US\$8.1 billion from coffee exports in market year 2021/22*, [online]. 15.07.2022 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.comunicaffe.com/brazil-earned-a-record-us8-1-billion-from-coffee-exports-in-market-year-2021-22/>

BUSINESS STANDARD. *India's coffee export in 2010 up by 56%*. [online]. New Delhi, 03.01.2011 [cit. 2023-01-25]. Dostupné z: https://www.business-standard.com/article/markets/india-s-coffee-export-in-2010-up-by-56-111010300196_1.html

CADWALADER, ZAC. *Science Nerds Try To Tell You That Actually, You Don't Really Like Coffee* [online]. 08.07.2020 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://sprudge.com/science-nerds-try-to-tell-you-that-actually-you-dont-really-like-coffee-166630.html>

CRAFTBEVERAGEJOBS. *The History of First, Second, and Third Wave Coffee* [online]. 17.04.2016 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.craftbeveragejobs.com/the-history-of-first-second-and-third-wave-coffee-22315/>

CUNHA, Rodrigues, 1992. *World Coffee Production Estimates, 1856–1960 (thousands of metric tons, five-year averages)*. Podl'a: Mario Samper, Radin Fernando. *Historical Statistics of Coffee Production and Trade from 1700 to 1960. Appendix*. [online]. 2003. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/333014790> Historical Statistics of Coffee Production and Trade from 1700 to 1960 Appendix

DAVIS, Marion. *The global challenge of adapting coffee to a changing climate*. Stockholm Environment Institute [online]. 15.12.2021 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.sei.org/featured/global-challenge-adapting-coffee-changing-climate/>

DE CAMARGO, Marcelo Bento Paes. *The impact of climatic variability and climate change on arabic coffee crop in Brazil* [online]. 2010 [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.scielo.br/j/brag/a/XYKdCC5mVKwx3F5P3m6VrzM/?lang=en>

EUR LEX. *Uverejnenie žiadosti podľa článku 50 ods. 2 písm. a) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1151/2012 o systémoch kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny* [online]. 8.3.2016 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC0308\(04\)&from=FI](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC0308(04)&from=FI)

EUROPEAN COFFEE FEDERATION. *European Coffee Report 2006* [online]. 20.12.2007, 1-64 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.ecf-coffee.org/wp-content/uploads/2020/09/European-Coffee-Report-2006.pdf>

EUROPEAN COFFEE FEDERATION. *European Coffee Report 2007* [online]. Sept., 2008, 1-63 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.ecf-coffee.org/wp-content/uploads/2020/09/European-Coffee-Report-2007.pdf>

EUROPEAN COFFEE FEDERATION. *European Coffee Report 2012/13* [online]. Nov., 2013, 1-18 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.ecf-coffee.org/wp-content/uploads/2020/09/European-Coffee-Report-2012-2013.pdf>

FAS USDA. *Coffee: World Markets and Trade: Record Brazilian and World Production Forecast for 2010/11* [online]. 2010, 1-21 [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://downloads.usda.library.cornell.edu/usda-esmis/files/m900nt40f/47429965j/kh04dq14x/tropprod-06-18-2010.pdf>

FAO. *Statistical Pocket Book Coffee*. [online]. 2015. [cit. 2022-10-03]. Dostupné na: <https://www.fao.org/3/i4985e/i4985e.pdf>

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade* [online]. 2022 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: https://usda.library.cornell.edu/concern/publications/m900nt40f?fbclid=IwAR0EE7iq2Fp8IUirxttvOAYAvERIAoedcbBHrGa19qy_2r6nDHvp2qS1l7k&locale=en#release-items

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade: 2016/17 Forecast Overview* [online]. December 2016, 1-8 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://downloads.usda.library.cornell.edu/usda-esmis/files/m900nt40f/vq27zn848/fq977v30w/tropprod-12-16-2016.pdf>

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade: 2018/19 Forecast Overview* [online]. December 2018, 1-8 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://downloads.usda.library.cornell.edu/usda-esmis/files/m900nt40f/41687n67f/nk322j622/coffee.pdf>

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade: India: World's Fifth-Largest Robusta Coffee Producer* [online]. December 2022g, 1-9 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/coffee.pdf>

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade: Inverse Relationship Between Price and Global Ending Stocks* [online]. 2010a, 1-25 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://downloads.usda.library.cornell.edu/usda-esmis/files/m900nt40f/k930bx43m/h989r3709/troprod-12-17-2010.pdf>

FAS, USDA. *Coffee: World Markets and Trade: Record World Production Forecast for Third Consecutive Year* [online]. 2012, 1-25 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://downloads.usda.library.cornell.edu/usda-esmis/files/m900nt40f/s7526c788/b8515n77z/troprod-12-13-2012.pdf>

FAS. *Coffee Annual: Brazil*. [online]. 2022a . [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Coffee%20Annual_Sao%20Paulo%20ATO_Brazil_BR2022-0035.pdf

FAS. *Coffee Annual: Ethiopia*. [online]. 2022e . [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Coffee%20Annual_Addis%20Ababa_Ethiopia_ET2022-0018.pdf

FAS. *Coffee Annual: Indonesia*. [online]. 2022d . [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Coffee%20Annual_Jakarta_Indonesia_ID2022-0014.pdf

FAS. *Coffee Annual: Vietnam*. [online]. 2022b . [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Coffee%20Annual_Hanoi_Vietnam_VM2022-0032.pdf

FAS. *Coffee: World markets and trade*. [online]. 2022f . [cit. 2022-11-22]. Dostupné na: <https://usda.library.cornell.edu/concern/publications/m900nt40f?locale=en>

FAS. *Coffee Annual: Colombia*. [online]. 2022c. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Coffee%20Annual_Bogota_Colombia_CO2022-0010.pdf

FISCHER, Edward F. a Bart VICTOR. *High-End Coffee and Smallholding Growers in Guatemala*. *Latin American Research Review* [online]. 2014, **49**(1), 155-177 [cit. 2023-01-30]. ISSN 1542-4278. Dostupné z: doi:10.1353/lar.2014.0001

GAJDUŠKOVÁ, Karolína. *Identifying driving factors of coffee prices*. [online]. 2020. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/120634/130291928.pdf?sequence=1>

HAYE, Bethany. *Colombia's Coffee Prices Reach Record High as Output Declines* [online]. 04.10.2022 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://stir-tea-coffee.com/tea-coffee-news/colombia-s-coffee-prices-reach-record-high-as-output-decline/>

ICO. *Coffee development report*. [online]. 2019a. [cit. 2022 - 10- 30]. Dostupné na: <http://www.ico.org/documents/cy2021-22/coffee-development-report-2019.pdf>

ICO. *About Statistics of the International Coffee Organization* [online]. 2022b. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.ico.org/about_statistics.asp

ICO. *Annual review coffee year 2019/2020: overcoming the pandemic: a year unlike any other* [online]. 2021b, 1-21 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <http://www.ico.org/documents/cy2020-21/annual-review-2019-2020-e.pdf>

ICO. *Coffee market report June 2019* [online]. 2019c, 1-7 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.ico.org/documents/cy2018-19/cmr-0619-e.pdf>

ICO. *Disappearance (consumption) in selected importing countries* [online]. 2021a, 1-3 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.ico.org/historical/1990%20onwards/PDF/4b-disappearance.pdf>

ICO. *ICO composite and group indicator prices (annual and monthly averages)* [online]. 2020, 1-7 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.ico.org/historical/1990%20onwards/PDF/3c-indicator-prices.pdf>

ICO. *Obstacles to consumption: Tariff and nontariff measures and their impact on the coffee sector: Interim Report* [online]. 2020a [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.ico.org/documents/cy2019-20/icc-126-2e-obstacles-consumption.pdf>

ICO. *Rules on statistics certificates of origin* [online]. 28.03.2011, 1-27 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <http://www.ico.org/documents/icc-102-9e-rules-certificates-final.pdf>

ICO. *Total production by all exporting countries* [online]. 2021c, 1-5 [cit. 2022-12-06]. Dostupné z: <https://www.ico.org/historical/1990%20onwards/PDF/1a-total-production.pdf>

ICO. *Coffee market report*. [online]. 2019b. [cit. 2023- 01- 17]. Dostupné na: <http://www.ico.org/documents/cy2019-20/cmr-1019-e.pdf>

ICO. *World coffee production*. [online]. 2021. [cit. 2022- 10- 31]. Dostupné na: <https://www.ico.org/prices/po-production.pdf>

IISD. *Global market report: Coffee*. [online]. 2019. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: <https://www.iisd.org/system/files/publications/ssi-global-market-report-coffee.pdf>

INTERNATIONAL TRADE CENTRE. *Colombian Coffee - Challenges and Opportunities Ahead for the Colombian Coffee Growers' Federation* [online]. 2011 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://intracen.org/news-and-events/news/colombian-coffee-challenges-and-opportunities-ahead-for-the-colombian-coffee>

ISO. *Goal 2: Zero Hunger: End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture* [online]. 2022 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.iso.org/sdg/SDG02.html>

JAYNES, Cristen Hemingway, MCDERMOTT, Chris, ed. *Rising Temperatures Due to Climate Change Will Reduce Coffee Production Globally, Study Suggests*. *EcoWatch* [online]. 09.03. 2023. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.ecowatch.com/coffee-production-climate-change.html>

Jemal ABAFITA & Tekilu TADESSE | Robert Read (Reviewing editor) (2021) *Determinants of global coffee trade: Do RTAs matter? Gravity model analysis*, *Cogent Economics & Finance*, 9:1, DOI: [10.1080/23322039.2021.1892925](https://doi.org/10.1080/23322039.2021.1892925) . [cit. 2022-10-30]

KJELDGAARD, Dannie, Andrea HEMETSBERG, Lisa PICHLER, Harri LUOMOLA, Dania MASTRANGELO, Jacob ÖSTBERG a Maria PECORARO. *ASSOCIATION FOR CONSUMER RESEARCH: Revisiting the Euroconsumer: Transnational History of European Coffee Consumption* [online]. 2011, 367-372 [cit. 2022-12-03]. Dostupné z: https://www.acrwebsite.org/volumes/eacr/vol9/eacr_v9_7111.pdf

LEWIN, Bryan, Daniele GIOVANNUCCI a Panayotis VARANGIS. *Coffee Markets New Paradigms in Global Supply and Demand: Word Bank Document* [online]. 2004, 1-150 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/899311468167958765/pdf/283000REVISED0Coffee1Markets01PUBLIC1.pdf>

Mario SAMPER, Radin FERNANDO. *Historical Statistics of Coffee Production and Trade from 1700 to 1960. Appendix*. [online].2003. [cit – 2022-11-03]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/333014790_Historical_Statistics_of_Coffee_Production_and_Trade_from_1700_to_1960_Appendix

MAY, Peter H. *Enironmental Concerns in Coffee Processing in Brazil* [online]. Londýn, 1996, 1-18 [cit. 2023-01-17]. Dostupné z: http://www.ico.org/event_pdfs/environment/may.pdf

MORRIS, Jonathan, ed. *We Consumers-Tastes, Rituals, and Waves*. In: FOLMER, Britta. *The Craft and Science of Coffee* [online]. 2017, s. 460-488 [cit. 2022-12-28]. ISBN 978-0-12-803520-7. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Adriana_Farah2/publication/312184186_Human_Wellbeing-Sociability_Performance_and_Health/links/5f90dba3458515b7cf937346/Human-Wellbeing-Sociability-Performance-and-Health.pdf#page=484

NATIONAL COFFEE ASSOCIATION. *History of Coffee*. [online].2021.[cit – 2022-11-01]. Dostupné na: <https://www.ncausa.org/About-Coffee/History-of-Coffee>

OECD. *Coffee in Philippines*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/coffee/reporter/phl?subnationalTimeSelector=timeYear&yearExportSelector=exportYear5>

PEREZ, Marvin G. a Lynn DOAN. *Coffee Cravers Ignoring Bean-Price Surge for Caffeine Fix. Bloomberg* [online]. 13.03.2014 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-03-12/coffee-cravers-ignoring-bean-price-surge-for-caffeine-fix#xj4y7vzkg>

PERFECTDAILYGRIND. *How does the price of coffee affect availability and supply*. [online]. 2021. [cit – 2022-11-06]. Dostupné na: <https://perfectdailygrind.com/2021/12/how-does-the-price-of-coffee-affect-availability-and-supply/>

PETRICH, Ivan Laranjeira. *How did Colombia become so famous for its coffee?. Perfect Daily Grind* [online]. 24.12.2020 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://perfectdailygrind.com/2020/12/how-did-colombia-become-so-famous-for-its-coffee/>

PIERCE, Kathleen. *The daily cup becoming an expensive habit. The Boston Globe* [online]. 09.05.2011 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: http://archive.boston.com/business/articles/2011/05/09/coffee_prices_hitting_historic_high_s/?fbclid=IwAR0d67xr4-2QBQrH8QGpGITxRjBzEIr4tFAJ0szjiBUdbD1oQU8Rhezars

REDDY, S Vijayachandra a Samaya GAIRHE. *Scenario of Coffee in India- An Overview. Research Journal of Agricultural Sciences 2012* [online]. January, 2012, 1-4 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Samaya-Gairhe/publication/278938332_Scenario_of_Coffee_in_India-An_Overview/links/598064970f7e9b8802f10278/Scenario-of-Coffee-in-India-An-Overview.pdf

ROSENBERG, Lauren, Mark SWILLING a Walter J V VERMEULEN. *Practices of Third Wave Coffee: A Burundian Producer's Perspective. Business Strategy and the Environment* [online]. 2018, **27**(2), 199-214 [cit. 2023-01-06]. ISSN 09644733. Dostupné z: doi:10.1002/bse.2010

SETTE, José. *ICO Annual Review 2010/11: overview by the executive director a.i* [online]. 2012, 1-36 [cit. 2023-01-24]. ISSN 1473-3331. Dostupné z: <https://www.ico.org/documents/annual%20review%202010-11e.pdf>

SCHOLER, Morten . *Bitter or Better Future for Coffee Producers?* [online]. 2004 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/231376429?fromopenview=true&pq-origsite=gscholar>

Solange I. MUSSATTO; Ercília M. S. MACHADO; Silvia MARTINS; José A. TEIXEIRA. *Production, Composition, and Application of Coffee and Its Industrial Residues.* [online]. 2011. [cit. 2022-10-08]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11947-011-0565-z>

SSENKAABA John. *Price determination in coffee market: The impact of supply and demand shifts.* [online]. 2019. [cit. 2022-11-06]. Dostupné na: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/17572/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

TEA&COFFEE. *Coffee prices fall to new low this season* [online]. 07.05.2019 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.teaandcoffee.net/news/22402/coffee-prices-fall-to-new-low-this-season/>

THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$)* [online]. 2022 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

TORGA, Guilherme Nunes a Eduardo Eugênio SPERS. *Perspectives of global coffee demand. In: Coffee Consumption and Industry Strategies in Brazil* [online]. 2020, s. 21-49 [cit. 2023-02-02]. ISBN 9780128147214. Dostupné z: doi:10.1016/B978-0-12-814721-4.00002-0

TULET, Jean-Christian a Carlos PÉREZ. *Peru as a New Major Actor in Latin American Coffee Production* [online]. 2006, 1-10 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://repository.library.fresnostate.edu/bitstream/handle/10211.3/173602/Peru%20as%20a%20New%20Major%20Actor%20in%20Latin%20American%20Coffee%20Production.pdf?sequence=1>

TUNG HUU NONG, YANAN SUN, DUONG HUU NONG, HUYEN THI MAI, DUNG MANH TRAN a HAO HU. *Status of vietnam's coffee production and export in the period of 2006 – 2015: strategies and solutions for development* [online]. 9.11.2021, 1-14 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: http://issaasphil.org/wp-content/uploads/2021/12/10.-Nong-et-al.-2021.-Vietnam-Coffee-Production-FINAL.pdf?fbclid=IwAR20JV2HtYcByCkhC8h-LbMGB7Nj13nD2_ibmuNHTNPdf5SmQe5Qe1_o-WA

UNCTAD. *Unraveling the underlying causes of price volatility in world coffee and cocoa commodity markets*. [online]. September 2011, 1-43 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://unctad.org/system/files/official-document/suc-miscDP01_en.pdf

UNDP a GLOBAL COFFEE PLATFORM. *SECTOR TRANSFORMATION IN COFFEE EXPORTING COUNTRIES: insights & lessons learned from the coffee public-private task force, technical workstream 3 multi-stakeholder forum - exporting countries* [online]. jún 2022, 1-23 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/Sector-Transformation-In-Coffee-Exporting-Countries.pdf>

VALKILA, Joni. *Do Fair Trade Pricing Policies Reduce Inequalities in Coffee Production and Trade?. Development Policy Review* [online]. 2014, **32**(4), 475-493 [cit. 2023-01-31]. ISSN 09506764. Dostupné z: doi:10.1111/dpr.12064

WALKER, Karla. Brazil | *The World's Leading Coffee Producer*. Sagebrush coffee [online]. 2019 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://sagebrushcoffee.com/blogs/education/coffee-origins-brazil>

WARD, Michael a Nguyen HUONG. *FAS USDA Required report: Vietnam Coffee Annual May 2015* [online]. 19.05.2015, 1-14 [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Coffee%20Annual%20Hanoi%20Vietnam%205-20-2015.pdf>

WHITE, Natalie a Jessica EISE. *COFFEE FARMERS STRUGGLE TO ADAPT TO COLOMBIA'S CHANGING CLIMATE*. PreventionWeb [online]. 22.08.2018 [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.preventionweb.net/news/coffee-farmers-struggle-adapt-colombias-changing-climate>

WIENER-BRONNER, Danielle. *Climate change is coming for our coffee*. CNN Business [online]. 26.01.2022 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/01/26/business/coffee-climate-change/index.html>

WILLIAMS, David. *India Coffee Semi-annual 2010: USDA FAS-Required Report* [online]. 15.11.2010, 1-4 [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Coffee%20Semi-annual%20New%20Delhi%20India%2011-15-2010.pdf>

WORLD COFFEE PORTAL. *Vietnam seeks to double the value of its coffee exports to \$6bn by 2030*. [online]. 17.01.2022 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.worldcoffeeportal.com/Latest/News/2022/January/Vietnam-seeks-to-double-the-value-of-its-coffee-ex>

ZAIMECHE, Salah. *The Coffee Trail: A Muslim Beverage Exported to the West*. *Foundation for Science Technology and Civilisation* [online]. June 2003, 1-10 [cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <https://www.muslimheritage.com/uploads/Main%20-%20Coffee.pdf>

ZAIMECHE, Salah. *The Coffee Route from Yemen to London 10th-17th Centuries*. *Muslim Heritage* [online]. 11.10.2010 [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://muslimheritage.com/coffee-route-yemen-london/>

Zoznam príloh

Príloha č. 1: Graf najväčších producentov kávy za rok 2020/21

Príloha č. 2: Tabuľka celkovej produkcie a produkcia najväčších producentov kávy na svete (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 3: Tabuľka klasifikácie vyvážanej kávy z Brazílie (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 4: Tabuľka klasifikácie vyvážanej kávy z Kolumbie (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 5: Tabuľka klasifikácie vyvážanej kávy z Vietnamu (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 6: Tabuľka klasifikácie vyvážanej kávy z Indonézie (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 7: Tabuľka klasifikácie vyvážanej kávy z Európskej únie (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 8: Tabuľka klasifikácie dovážanej kávy do Európskej únie (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 9: Tabuľka klasifikácie dovážanej kávy do USA (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 10: Tabuľka klasifikácie dovážanej kávy do Japonska (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 11: Tabuľka klasifikácie dovážanej kávy do Kanady (2005-2021, v miliónoch vriec)

Príloha č. 12: Tabuľka klasifikácie dovážanej kávy do Ruska (2005-2021, v miliónoch vriec)